

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Dan Christensen har oversat det historiske kildeskrift og doneret sin oversættelse til mig. PDF-filen kan downloades til personligt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Introduktion:

Sir Philip Meadowe (1626-1718), engelsk diplomat, var femte søn af *Daniel Meadowe til Chattisham*; efternavnets stavemåde kan variere med 's' eller 'e' som slutbogstav. Han blev uddannet i *Queen's college, Cambridge*, hvor han bestod en M.A. eksamen. I oktober 1653 blev han udnævnt til "latin secretary" i den engelske diktator (Lord Protector) *Cromwells* statsråd. Fra 1656 til 1657 var han udstationeret i *Lissabon* på en særlig mission.

I februar 1657 blev det besluttet at sende ham som gesandt til *Frederik III*, konge af *Danmark*. Han ankom til *Helsingør* i september og blev modtaget i *København* omkring den 20/09. I marts 1658 afgav han beretning til den engelske statsrådssekretær *John Thurloe* om Roskildetraktaten mellem *Frederik III* af *Danmark* og *Karl X Gustav* af *Sverige*. Skønt *Danmark* tabte betydelige områder med traktaten, var *Cromwell* uvillig til at lade landet blive opslugt af *Sverige*, og gjorde hvad han kunne for at beskytte *Danmarks* interesser. *Meadowe* hævder i sin bog her at være ophavsmand til forslaget om deling af *Øresund* med en svensk side og en dansk side. Foråret 1658 blev *Meadowe* slået til ridder og sendt til det svenske hof som ambassadør, men var uden egentlig indflydelse.

Cromwell planlagde et forbund af *Sverige, Danmark, England, Frankrig* og *Brandenburg* mod *Østrig/Spanien*. *Karl X Gustav* havde andre planer, som endte med *Københavns* belejring før 1658 udrandt. *Meadowe* opholdt sig da hos *Karl X Gustav* foran *København*, hvor han gav svenskekongen vage løfter om engelsk støtte. Den engelske flåde dukkede op i *Øresund* i april 1659 og *Karl Gustav* regnede bestemt med engelsk hjælp; men *Meadowe* havde kun mandat til at fastholde status quo som defineret i Roskildetraktaten og dette princip blev knæsat som grundlag for en våbenhvile.

Imidlertid returnerede *Meadowe* til *England* juli 1659 (som Elefantridder!), før den endelige fredstraktat blev underskrevet i *København* 1660. Ved den engelske tilbagevenden til monarkiet faldt *Meadowe* i unåde og derefter hører man ikke meget til ham før 1677, hvor han udgav nedenstående lille bog. Efter nogle års spredt forfattervirksomhed blev han taget til nåde igen i 1691-92, hvorefter han beklædte forskellige offentlige embeder indtil sin død i 1718, som 93-årig.

Bogens sidste del omhandlende svenske affærer i Tyskland er ikke medtaget i denne oversættelse; i stedet er tilføjet *Meadowes* rapport til statssekretær *Thurloe* om det konkrete forløb ved udfærdigelsen af Roskildefreden.

Dan Christensen, Snekkersten 05. juni 2014

Beretning om de hovedslag, som udkæmpedes under krigene mellem Sueden og Danmark før og efter Roschild traktaten: Med de rådslagninger og overvejelser ved hvilke disse kampe blev styret

Sammen med

Betragtning over de svenske og andre anliggender, således som de stod i Germany i året 1675 i relation til England.

Lejlighedsvis kommunikeret af forfatteren til hans højvelbårenhed George afdøde Jarl af Bristol, og fundet blandt hans papirer efter hans død.

LONDON:

Trykt af *A.C.* for *H. Brome*, ved *the Gun* i *St. Pauls churchyard*. M.DC.LXXVIII.

Tilegnelse:

Til den højvelbårne JARL af BRISTOL.

Deres Nåde,

Jeg værdsætter det som en enestående gunst og hæder at Deres Excellence tiltror mig evne til at meddele Dem informationer hvad angår nordiske affærer; scenariet for Deres Excellences mangfoldige fremtrædende aktiviteter og handlinger har ellers udfoldet sig nærmere den varme sol. Udkastet, som her er tilsendt, fremkom for adskillige år siden og er kun meddelt privat til nogle venner: Under dets udarbejdelse havde jeg en ikke helt ringe fordel af, at være tilskuer til begivenhederne og indviet i nogle af begge kongers rådslagninger. Men hvorvidt jeg har udnyttet disse fordele i den følgende beretning, vil jeg underkaste Deres Excellences dom, og forblive

Deres højvelbårenhed,

Deres Excellences

Ydmygeste og tro tjener,

Philip Meadowe.

Parham in Suff.Sep.24.1675.

Beretning om hovedslagene, som udkæmpedes under krigene mellem *Sueden* og *Denmark* før og efter *Roschild* freden: Med de rådslagninger og overvejelser ved hvilke disse kampe blev styret:

Den ældgamle kappestrid og skinsyge mellem de to konger af *Sueden* og *Denmark*, forårsaget af deres nære naboskab og hyppige krige, er blevet yderligere skærpet og fremmet af den svenske kronens seneste erobringer i *Germany*. Herved har den svenske konge, gennem udvidelsen af sit herredømme hinsides Østersøen med de prægtige besiddelser *Pomerania* og *Bremen*, så at sige omringet og belejret *Denmark* med sit fædrene gods på den ene side og sine nyanskaffelser på den anden. Den skæbnesvangre effekt af svensk magt etableret på denne side af Østersøen, erfarede danskerne i året 1643, i *Christiern* den Fjerdes regeringstid da, forårsaget af en opstået strid mellem de to riger i relation til de respektive undersåtters handel og sejlads og den nye forhøjede øresundstold opkrævet af danskerne, dronning *Christina* uden forudgående krigserklæring sendte en hemmelig kommando til general *Torstenson*, som på denne tid befalede over den svenske hær i *Germany*, om dermed at invadere de danske områder, hvilket den dygtige general udførte med en sådan flid og diskretion, at de første efterretninger om hans angreb kom til *Copenhagen* med den ordinære post, bekendtgørende hvorledes svenskerne var marcheret ind i *Holstein* med en fjendtlig hær. Under den krig mistede danskerne *Halland*, *Jempterland*, *Gothland* og *Oesel*. Af frygt for, skønt *Halland* ikke formelt var adskilt fra det danske rige, som det blev i den påfølgende *Roschild* traktat, men kun holdt som pant eller udlejet til *Sueden* i tredive år, at Danmarks omdømme skulle synes for belastet af den totale afskæring fra kronen af en så betydningsfuld provins; var det dog et sådant pant som reelt var ensbetydende med afståelse eller overdragelse; for årsperioden til udløb kunne fornyes fra tredive til tredive, lige indtil svenskerne accepterede et fyldestgørende ækvivalent for *Halland* efter eget behag og tilfredshed.

Efter at fred således blev genoprettet i året 1644 ved fredsslutningen i *Broomsborow* på begge kongerigers fælles grænse, forblev forholdene rolige mellem de to konger i nogle år, lige indtil den afdøde kong *Charles Gustavus* af *Sueden* i året 1655 ved at inlde sig i en krig mod *Poland*, transporterede dertil de bedste af det svenske krigsfolk for at tjene i dette krigstog; på hvilket sted denne krigeriske konge gik fra sejr til sejr, men greb mere end han kunne rumme, og erobrede mere end han med rimeligt håb kunne beholde, indtil gamle *Zarnetsky* gjorde fremskridt mod ham med en stærk rytterstyrke, og efter hans eksempel rejste de nyligt underkuede provinser sig hurtigt mod deres nye herre; i en sådan grad at svenskerne blev bragt i vanskeligheder fra alle sider, og deres foretagender i kraftig tilbagegang.

Dette sammentræf opmuntrede danskerne, som nu mente at deres tur nu var kommet til at gøre gengæld mod svenskerne, og håbede ved denne gunstige mulighed at genvinde det ved tidligere overrumplinger mistede land. Og for at give deres våben en bedre juridisk kulør, for det tilfælde at nogen mente at de nærmest var inviteret dertil af den gunstige lejlighed, end tvunget med årsag i nye provokationer eller krænkelser, bliver åben krig højtideligt erklæret mod *Sueden* med gammeldags formel proklamation af en herold. Yderligere sendes offentlige bekendtgørelser og tilkendegivelser udenlands for at overbevise fremmede fyrster og stater, og for at retfærdiggøre deres forehavende.

Sandheden er den, at festen ikke var dårligt orkestreret, for brandenburgerne var allerede trukket ud af den svenske alliance, og ved solide garantier givet af det polske hof blev suverænitet over den hertugelige del af *Prussia* lovet dem tildelt (hvilket *Brandenburg* nu besidder). Brandenburgerne

forbandt sig med polakkerne og danskerne mod svenskerne. Hollænderne var også deltagere i denne fest, dog foreløbelig kun gedulgt, og store pengesummer blev skudt ind af *Amsterdam* og handelskompagnierne (for de ville ikke give det udseende af regeringshandling: men private personers): som lån til kongen af *Denmark* med sikkerhed i øresunds- og norsk told.

Danskerne rejste en betydelig hær på mellem femten og seksten tusind mænd, med samlingssted i *Holstein*, hvorfra *Elb* blev krydset, belejrede og tog *Bremerford*, som var en by tilhørende *Sueden* i bispedømmet *Bremen*. Men her tillod nogle militærfolk sig den frihed at kritisere den danske opførsel. For havde danskerne ført krigen til den anden side af Østersøen, invaderet selve *Sueden* på en tid hvor landet var tømt for sine vigtigste officerer og soldater, kongen borte i et fjernt land og rapporteret død, ville alene rædslen for en invasionshær have oparbejdet en sådan bestyrtelse i folks bevidsthed, at dette sandsynligvis ville have givet danskerhæren en chance for en fremrykning af krigen helt til *Stockholm*. Tværtimod angriber danskerne de svenske besiddelser i *Germany*, og vækker dermed uro hos venner såvel som hos fjender: For fyrsterne i den nedersachsiske kreds erklærer i forening denne invasion af bispedømmet for et brud på den kejserlige fred, og en krænkelse af den i *Munster* vedtagne *Instrumentum Pacis*, for overholdelse af hvilken de var gensidigt forpligtede.

Således forspildte danskerne ved halvdårlige råd og useriøs krigsførelse deres muligheder, for medens deres hær stod fikseret uden beslutning om hvilken retning at tage, marcherede den svenske konge hurtigst muligt fra *Poland*, brændende alt til aske bag sig for at sikre sin bagtrop mod angreb fra det polske rytteri og efterladende sig stærke garnisoner i *Thorren*, *Marienburg*, *Elbing* og andre byer i *Prussia*, passerer gennem Pommern og marcherer direkte mod *Holstein* og *Jutland*. Man forestillede sig almindeligvis at den danske hær skulle have kæmpet, nu eller aldrig, hærgnet og udmattet ham, plaget og trættet som han var under en udmattende march. Men de nyudskrevne tropper turde ikke vove sammenstødet med veteraner, vante med kamp og erobring. Den danske hær bøjer af og viger for svenskerne uden kamp, som forfølger sine mål og øger sit antal såvel som berømmelse, alting begunstiger den sejrende. Danskerne tilsvarende formindskede retirerede indtil de kom til *Fredericsode* i *Jutland*, hvor resterne af infanteriet søgte ly efterladende garnisoner bag sig i *Gluckstad*, *Cremp* og *Rensburg*. Rytteriet blev transporteret til *Funen*, en ø overfor *Fredericsode*, så at svenskerne blev de absolutte herrer i felttoget med besiddelse af *Holstein* og *Jutland*. Nogle af indbyggerne bragte den mest kostbare del af deres ejendele over til *Wensussel*, en ø nord for *Jutland* og til *Samsøe*, en anden nær tiliggende ø, begge blev kort tid derefter sejrherrens gevinst.

Fredericsode blev nu belejret af general *Wrangel*, en ny by betænkt med omfattende købstadsprivilegier for at tiltrække beboere og handel, befæstet efter moderne metoder med bastioner, halve bastioner og voldgrav, men med arbejdet uafsluttet. Den omkransende vold udgør en bue eller halvcirkel og Lillebælt en korde igennem buen.

Til bæltensiden var den ikke befæstet overhovedet, kun med vand og bælt, kun to bastioner i hver sin ende af halvcirklen var placeret så langt ude i bæltets bund som praktisk muligt, og herfra løb et stærkt palisadeværk ud i bæltet til det dybe vand. *Wrangel* havde hidtil draget fordel af sine fjendes

følelse af sikkerhed, eller nogle forbindelsers forræderi, således at han fandt udveje til en mørk nat at splitte disse palisader ad og idét han foretog to skinangreb på to andre lokationer for at underholde og distrahere dem indenfor, og stormede frem samtidigt med en kampklar deling af rytteri og fodfolk og i vand til saddeldækkenet, drejede han omkring bastionen og trængte ind i fæstningen. Havde der bare været en normal vold langs bæltet fra den ene bastion til den anden, eller en deling opstillet i slagorden til at modtage fjenden i enkeltkolonne, havde han nødvendigvis måttet returnere til vandet; men der var ingen af disse. Kommandanten, et betydningsfuldt medlem af rigsrådet, men uerfaren som soldat, retfærdiggjorde sin troskab mod sin kongelige herre ved at dø på stedet, og blev ledsaget af omkring fire tusinde flere, som enten dræbtes eller toges til fange. Et stykke tid derefter blev en løjtnant og en korporal, som havde tjent i *Fredricsode* og påfølgende opdaget af danskerne i den svenske indkvartering, offentligt henrettede i *Copenhagen*, som om de troløst havde svigtet stedet. Men om deres forbrydelse virkelig var den, eller om de på forbryderisk vis blev udnyttet som ofre for at tilfredsstille de vrede borgere, ophidset over tabet af *Fredericsode*, er usikkert.

Således har man forflyttet svenskerne til denne vigtige fæstning som, bærende den nu afdøde danske konges navn og derfor ulykkeligt erobret, kunne så at sige synes at tyde på et dårligt varsel om de efterfølgende ulykker som var forbundet med denne konge: Vi vil forlade dem der, for en stund fastlandets herre, og danskerne fortrak til deres øer: Og med denne generelle skitsering af de militære affærer lade os træde lidt tilbage for at danne os et kort overblik over de samtidige borgerlige anliggender.

England havde for store interesser i det baltiske område, (Nordens Middelhav) til at sidde roligt uden at reflektere over disse uroligheder i de nordiske kongeriger. Foruden de generelle bekymringer over den frie handel, som nødvendigvis led afbræk ved denne krigs fortsættelse, var *England* på den tid beskæftiget med en krig mod én gren af det østrigske hus, dvs. mod *Spain* og ville hellere give de svenske våben frihed til at byde den anden gren i *Germany* trods når lejlighed bød sig, end at blive omdirigeret derfra til en krig mod *Denmark*. To fornemme mænd bliver sendt for at effektuere en mægling mellem begge konger, Hr. *Meadowe*, som hurtigt blev sendt til det danske hof, ankom dertil i september 1657, omkring tiden for svenskernes invasion af *Jutland*. Hans ærinde var at gøre forestillinger om hvor uvelkomment det var for de engelske at begribe et brud mellem de to kroner, omend man værdsatte informationen omkring dette ved breve og tilkendegivelser fra denne konge som udtryk for venskab. Desuden kunne fortsættelsen af denne krig, ved udgydelsen af kristent blod mellem to nationer, forbundne med de fælles bånd af naturens orden og religion, og begge allieret i venskab med *England*, i en så farefuldt situation bringe hele den protestantiske sag og interesser i fare; og intet kunne forekomme mere fordelagtigt for *Spain*, mod hvem *England* nærrede utilsløret fjendskab. Desuden måtte hans majestæt af *Denmark* også kun være bevidst om hvor meget frihed for sejlads og handel i Østersøen blev besværliggjort derved, til skade for de omgivende nationer, især for ingen andre end *England*, som uafbrudt hentede maritimt forråd i disse lande. Han blev derfor sendt til denne konge på *Englands* vegne for at yde de bedste og gunstigste tjenester for at forlige alle stridigheder mellem de to kroner, og sætte en stopper for en så ulykkelig krig, og forsikre ham om, at man vil anvende sin yderste indflydelse på kongen af *Sueden* for at gøre ham stemt dertil, og med det mål allerede havde sendt en forhandler til ham. Og

således at hvis denne deres tilbudte mægling accepteredes, ville de i deres håndtering deraf handle uvildigt, og tilstræbe at den genskabte fred for fremtiden ville blive ubrydeligt overholdt.

Kongen af *Denmark* returnerede et skriftligt svar på dette forslag under sit segl og sin underskrift, forsynet med datoen 25. september 1657, idét han erklærede, at den engelske omsorg for freden i hans kongeriger, den frie offentlige handel og beroligelse af alle stridigheder blev med taknemmelighed anerkendt af ham. Ligeledes var han rede til at indgå en traktat for en sikker og ærefuld fred efter engelsk mægling. Og så snart kongen af *Sueden* for sin del bevidnede en passende enighed, ville han yderligere fremsætte sin mening om tid, sted og andre forberedende skridt mod en påfølgende traktat.

Denne erklæring blev kommunikeret til kongen af *Sueden* med al mulig flid, og fremkaldte fra ham et svar dateret 19. oktober 1657 i *Wismar*, i hvilket han, efter mange bebrejdelser over hvor fornærmende danskerne havde behandlet ham, iblandet nogle skældsord hvilket danskerne optog ilde som skammelige, erklærede ligeledes sit samtykke til at indgå en traktat med engelsk og fransk mægling. Ligeledes at det indledende, såsom stedet for traktatforhandlinger, antal befuldmægtigede forhandlere, frit lejde etc. skulle arrangeres i overensstemmelse med overenskomsten mellem de to kroner i 1644, under forudsætning af at lejdebrevene i behørig opsætning uopholdeligt blev leveret til mæglerne, og et rimeligt tidspunkt fastsat af kongen af *Denmark* på forhånd for mæglernes møde.

Dette svenske svar, kommunikeret til kongen af *Denmark*, afstedkom fra ham en anden erklæring fra 3. november 1657, at han også går ind på overenskomsterne fra 44, kun forestiller han sig *Lubec* eller en anden nærliggende by som mest passende for den fremtidige traktat. At traktaten påbegyndes under mægling af *England* og *United Provinces States General*. Og så snart *France* tilbyder ham sin mægling, vil han acceptere den. Ligeledes at den påtænkte fred ikke begrænses til de to riger *Denmark* og *Sueden*, men at kongen af *Poland* samt kurfyrsten af *Brandenburg* indbefattes i samme. Når disse ting først blev tilstået hans majestæt af *Sueden*, var han klar til at give sit frie lejde til mæglerne.

Det var let at forudse hvorledes denne indbefatning af polakkerne, som danskerne insisterede på, ville besværliggøre sagernes stilling, hvilken overvejelse fik den engelske mægler til at gøre indsigelse mod det som et nyt forslag, uvedkommende for det aktuelle spørgsmål. Således var mæglingen fra *England* kun tilbudt mellem de to kroner, og som sådan accepteret af hans majestæt af *Denmark* uden at *Poland* var blevet nævnt. Således ville dette gøre den meget ønskede fred vidtløftig og besværlig, om ikke umulig, for uenighederne mellem *Denmark* og *Sueden* var en pludselig forstyrrelse, let kureret hvis fanget i tide, medens dem mellem *Sueden* og *Poland* af natur var fra en rodfæstet sygdom, en del vanskeligere at udrydde. Således var det store segl for *Poland* med hvilket dette riges befuldmægtigede ministre skal udstyres til en traktat, præget med våbenmærket for *Sueden*, hvilket det lands konge aldrig ville godtage.

Imidlertid blev erklæring nummer to fra kongen af *Denmark* dateret 3. november sendt til kongen af *Sueden* og affødte fra denne en anden, dateret 7. november i *Wismar*, hvori han erklærede sig utilfreds med valget af *Lubec* som traktatsted, da det var en afvigelse fra de ældgamle sædvaner

praktiseret mellem de to kongeriger, og den i året 1644 vedtagne bestemmelse hvor, når lejlighedsvis meningsforskelle fremkom mellem de to kroner, repræsentanter fra begge sider skulle mødes ved statsgrænsen for at udjævne forskellene med større hast. Han noterer sig yderligere de af danskerne omhyggeligt skabte forsinkelser og forhindringer ved sammenblanding af andre stridspunkter med deres egne, som ikke har nogen forbindelse til den danske krig. Til trods herfor var han villig til at give frit lejde til sådanne forbundsfæller til danskerne, som ville bekræfte et ønske om tilstedeværelse ved en traktat hvor som helst på grænserne. Hvad angår Generalstaterne, efter deres ratificering af traktaten indgået af deres egen ambassadører i *Elbing*, hvorved venskabet mellem *Sueden* og dem er fornyet; ville han så erklære sig på deres side, ifald de tilbyder ham deres mægling for at bilægge denne strid, hvilket tilstrækkeligt burde afværge alle rimelige tilfælde af klage.

Dertil leverede kongen af *Denmark* næste svar den 27. december 1657, hvori han insisterede på den øjeblikkelige adgang for Generalstaterne i mæglingen, uden at hænge det op på en forudgående ratificering af *Elbing* traktaten, som var et emne udestående i mere end 12 måneder og som nok varede længere. Holder fast ved det af ham tidligere udpegede sted for mæglernes sammenkomst. Ligeledes skulle polakkerne og brandenburgerne ikke blot have tilladelse til at være til stede ved overenskomsten, men de respektive traktater der måtte forekomme med dem som hovedaktører og forbundne med danskerne i den samme krig, skulle skride frem samme trindeling og forholdsregler som med *Denmark*.

Sandheden er den, at i ræsonnement og debat angående mødeplads var der skjulte hensigter til stede på begge sider, ikke udtrykt af nogen af dem. Danskerne ønskede den i *Lubec* eller et andet neutralt sted i *Germany*, bekvemt for polakernes og brandenburgernes tilstedeværelse der i gruppe med sig, hvorved man fik lejlighed for at styrke hinanden ved udveksling af råd, og samordning af affærer til fremme af fælles interesser. På den anden side ville svenskerne have den på statsgrænsen i Østersøen, hvortil polakkerne og brandenburgerne ikke med nogen rimelig belejlighed kunne rejse, hvorved svenskerne planlagde at splitte de forbundne med mistro, fremkaldt af separate traktater. Og måske kunne de samtidigt have handlet åbent med danskerne, og underhånden med polakkerne, og disse to ville så stræbe efter at forhindre hinanden i fredsslutning, af frygt for at blive svigtet af den anden i krigen lige der hvor han fandt de mest favorable vilkår tilstået ham, for så at slutte fred og optage krig mod den anden.

For at forhindre dette stræbte den engelske mægler sig for at afæske kongen af *Sueden* en tidligere tilkendegivelse af på hvilke vilkår og betingelser han ville blive stillet tilfreds, i tilfælde af at kongen af *Denmark* ville gå med til en separat traktat; således at når mæglerne mødtes, ville de ikke have andet at gøre end at bringe de forskellige punkter i format til underskrift og besegling, og på den måde fuldbyrde transaktionen før rygtet om en traktat åbenbares; og ligeså for delvist at lette vejen til en overenskomst, og delvist at få en forsmag på affærens natur, blev nogle betingelser af følgende beskaffenhed antydet.

En almindelig amnesti for det forgangne. Tilbagelevering af ethvert fra andre erobret område. En højtidelig fornyelse med gode garantier af traktaten fra 1644. En oprejsning for klagepunkter

relateret til handel. Og en måde til forvisning om en bedre forebyggelse mod alt bedrageri i Øresund, den danske sides angivelige begrundelse for den foreliggende krig.

Og for at bøje kongen af *Denmark* hen imod at afbryde sine interesser for *Poland*, blev det af mægleren udmalet, hvilken dårlig hjælper *Poland* hidtil havde vist sig at være. Undertiden tilbød de at flytte deres styrker over *Oder*, så trak de sig øjeblikkeligt tilbage under påskud af tilslutning til det østrigske infanteri, de invaderede ikke engang *Pommern* en stund for at engagere den svenske hær, der lå sikkert indkvarteret i *Holstein* og *Jutland*, som en afledningsmanøvre. Da vilkårene for alliancen var fællesskab og gensidighed, som ikke blev opfyldt fra den polske side, var hans majestæt af *Denmark* ikke længere forpligtet. Forbund er for fælles sikkerhed og tilsigter ikke at forpligte fyrster til egen undergang, enten alene eller i selskab med andre. Således havde han som frisk eksempel sin heroiske fader af salig ihukommelse hvor, skønt han havde indgået i alliance med de protestantiske fyrster i *Germany*, alligevel hans affærer dog nødte ham til at genvinde det tabte og sikre det tilbageblevne og tvang ham til fredsslutning med kejseren i 1629, som den eneste af sine allierede.

Alligevel kunne disse grunde heller ikke bevæge kongen af *Denmark* til at forlade sin alliance med polakkerne, før end en mere tvingende nødvendighed senere afpressede ham en separat traktat. Ej heller var kongen af *Sueden* villig til at komme sine mægleres arbejde i forkøbet med forudgående tilkendegivelser af sine krav. Ej heller ville han stille sig tilfreds med vilkår og betingelser for fred med mindre end ærefulde oprejsninger for den ham forvoldte uret. Men med sin muntre udtryksmåde, da nu danskerkongen havde ført dansen så langt som fra *Poland* til *Jutland*, havde han besluttet sig for i det mindste at lade ham betale spillemændene.

På denne måde blev kollegiernes krig ført med skrivelser og memoranda, medens feltens blev videreført på en skarpere facon. Den usædvanligt voldsomme frost var på denne tid forstærket i en sådan grad, at Lillebælt, som adskiller *Jutland* fra øen *Funen* blev så stærkt tilfrosset, at den svenske konge blev inspireret til en bedrift (farefuld men ikke ubehagelig for et frygtløst gemyt skærpet med ambition) med march over isen til *Funen*, bestående af rytteri, infanteri og artilleri. Enkelte mindre fægtninger udkæmpedes på øens kyst, hvis man da kan kalde det en kyst hvor der ikke mere er hav, og danskerne havde ved de bedst egnede landgangssteder hugget lange render i isen, som snart stivnede igen, skønt med en blødere skorpe. En mindre deling på omkring fyrrer svenske ryttere samt en kornet styrkede ubesindigt i en af disse og blev opslugt der. En skotte, generalmajor *Henderson* var posteret i *Middlefar* med en trop mænd, men svigtede sin post da svenskerne nærmede sig, af hvilken årsag han senere kom i stor fare under et krigsråd, om ikke den engelske diplomat belejligt havde lagt sig imellem for at redde ham. Danskerne havde mellem tre og fire tusinde fodfolk og to tusinde ryttere på øen, der alle som en blev overvundet og tilfangetaget: Og nogle af dem skiftede side til svenskerne da de var tyskere, fristet med håbet om godt bytte ved plyndring af en frugtbar og tæt befolket ø. Svenskerne marcherede direkte til den største by *Odensea*, rummelig og velbygget, som de indtog uden modstand. For såvel *Funen* som de andre danske øer er alle åbne og ubefæstede og har ingen steder der kan forsvares undtagen *Copenhagen* og *Cronenburg* på øen *Zeland*, idét de som øer altid er blevet anset som tilstrækkeligt befæstet, og kongerne af *Denmark* har altid været herrer over en betydelig flådestyrke. Men nu ikke

længere betragtet som sådan, men som stødende op til og landfast med kontinentet, blev de udstillet som et let bytte for en eventyrlysten og pågående fjende.

Det er bemærkelsesværdigt at denne mirakuløse march over en havstrækning på mere en tyve engelske mil, for dette er afstanden mellem *Funen* og *Zeland*, var kongens egen afgørelse, modsat stemningen hos *Wrangel* og de øverste officerer i hans hær, og kun han burde tilkendes æren for successen som, hvis han var mislykkedes, ikke ville have undgået beskyldning om dumdristighed.

Nyhederne om tabet af *Funen* bragte, da de ankom til *Copenhagen*, yderligere frygt med sig, fordi de ved siden af tabet af en så vigtig ø, vakte ængstelse for at den samme bro, der havde båret svenskerne over Lillebælt til *Funen*, tillod noget lignende over Storebælt til *Zeland*. Herefter sender kongen af *Denmark* i al hast bud til den engelske mægler, anmoder ham om med al flid at genfremsætte det tidligere forslag til en separat fred, som i nogen tid havde været afbrudt, og sætte det i værk med al mulig hast. Mægleren, forsikret af realismen i kongens hensigter, besørger uopholdeligt til kongen af *Sueden* med ilbud et brev, hvis indhold jeg her vil indsætte, da det er omkring dette, den følgende affære drejer sig. Det gjorde ham bekendt med, at kongen af *Denmark* allerede havde udnævnt og autoriseret herrerne *Joachim Gersdorf*, rigshovmester, og *Christian Scheel*, begge medlemmer af rigsrådet, hans udsendinge og befuldmægtigede til at møde, forhandle og afslutte med lignende udsendinge fra ham til en tid og på et sted, som det behagede hans majestæt af *Sueden* at fastsætte. Det bad ham, på vegne og foranledning af *England*, at på lignende vis befuldmægtige hans udsendinge, at fastsætte tid og sted for et møde, at sende lejdebrev for ham som mægler og de danske udsendinge. Han tilføjede endvidere, at hans majestæt af *Sueden*, som i faktisk besiddelse af, eller i det mindste tilsikret en ærefuld fred, om det ville behage ham at indstille fjendtlighederne midlertidigt, for derved at bevidne mådeholdet og mildheden hvormed han beherskede sin lykke og succes, da ville han udføre et hverv værdig til hans storheden i hans navn, tilfredsstille omliggende fyrster og stater og især imødekomme *England* ved at yde det en gunstbevisning efter bestemt ønske.

Dette brev var dateret i *Copenhagen* den 3. februar 1658, til hvilket kongen returnerede et svar med den samme budbringer fra *Newberg* på *Funen* den 5. februar, så hurtig var besørgelsen over en afstand på fire snese engelske mil. Kongens reaktion var som følger; En tak til mægleren for flid med at fremme fredens sag, som danskerne hidtil så stædigt havde modvirket: At han var villig til umiddelbart at indgå en traktat med *Denmark* under fransk og engelsk mægling. Og siden det var overladt ham at fastsætte tid og sted, gav han kongen af *Denmark* valget mellem øen *Sproo* eller *Rudkobing* på *Langland* for de tilstrækkeligt autoriserede udsendinge at mødes, indenfor otte dage efter dette hans brevs dato. Således havde han med dette brev sendt lejdebrev på behørig vis for den engelske mægler og de danske udsendinge, at ankomme, opholde sig og returnere efter behag. Således krævede opgaven den største hast fordi han ikke kunne tilsikre ham sikkerhed med en våbenhvile.

Dette svar var en fuld indrømmelse til den ønskede traktat, men kongen ville ikke smigres ud af sine fordele ind i en våbenstilstand, udmærket bevidst om den stærke effekt af den paniske frygt skabt af en pludselig og vellykket invasion og den eneste måde at profitere fra den, er ikke at give pusterum

til genvinde fatningen. Den svenske konge fortsætter med mest mulig hast sin march: Hans nærmeste vej til *Zeland* har været de omkring seksten engelske mil over Storebælt fra *Neuburg* til *Corsure*, men han vælger hellere vejen over *Langland* til *Laland & Falster*, som skønt længere var den sikreste, fordi ø til ø vejlængden intetsteds var så stor, som det var i bæltets vandvej mellem *Neuburg* og *Corsure*.

Da det førnævnte budskab med lejdebrevene fra kongen af *Sueden* ankom til *Copenhagen*, startede de danske udsendinge, ledsaget af den engelske mægler, uopholdeligt deres rejse til *Rudcoping* på øen *Langland*, stedet udpeget for traktaten. De havde rejst lidt mere end tres engelske mil, da de mødte den svenske hærs fortrop og spejdere, af hvilke de blev bekendtgjort med at kongen nylig var kommet til *Zeland* og ikke langt tilbage. Denne utrolige iver var en forbløffende overraskelse for de danske udsendinge, som kongen mødte på halvvejen under deres rejse fra *Copenhagen* til *Rudcoping*. De passerede spejderne uden overlast beskyttet af lejdebrevene og mødte snart efter kongen selv kørende i en kane (efter de nordiske landes skik når sneen er dyb) i spidsen for omkring to hundrede finske ryttere. Alle steg af hestene for at gøre honnør for kongen og han ligeledes for at gøre honnør igen; han befalede dem at drage videre til den nærliggende by, hvor han hurtigt ville være med dem, da han kun havde til hensigt at se på et område, hvor han kunne opstille sin hær i slagorden.

De drog til *Wardinburg* og holdt der deres første indtog for traktatmødet, og der mødte de den franske ambassadør, ridder Terlon, som kom fra *Germany* i selskab med den svenske konge. Udsendingene til traktaten på den svenske side var grev *Ulefeldt*, som skønt dansker havde modtaget stor utak fra sit fødeland efter mange tjenester, var blevet misfornøjet og havde i nogen tid søgt tilflugt hos svenskerne. Han, der var en person med en fortræffelig begavelse og tillige af en hovmodig og hævngherrig natur, blev ved denne lejlighed brugt som et egnet instrument mod det danske hof. Den engelske mægler havde tilskyndet af den danske konge i fortrolighed opfordret den svenske konge til at skifte ham ud med en mere behagelig person, men det kunne ikke tilstås. Den anden udsending var den svenske baron *Steno Bielk*, en svensk rådsherre. Men monsieur *Coyet* og sekretær *Ernstein*, skønt ingen af dem rådsherrer, deres position gav dem ringere status end danskernes, var dog som personer med udviklet viden om statsanliggender benyttet som de vigtigste redskaber under forhandlingsdelen.

Den svenske konge forblev ikke længere i *Wardinburg* end nødvendigt for overflytning af sin hær fra *Falster* og så opstille den til slag, synligt for de danske udsendinge og deres følge, for at prale med dens antal og synes større af udseende end den reelt var, afsluttet med march i enkeltkolonne den direkte vej til *Copenhagen*. Der var ringe trøst i forhandlingerne medens kongen marcherede og mæglerne samt de danske udsendinge, hvis personer i så farlig en krise kunne være fornøden nærmere deres egen konge og utilfredse med at blive efterladt bag hæren, udsatte traktaten og efter opbrud fra *Wardinburg* indhentede den svenske konge ved en by kaldt *Keug*, tolv engelske mil fra *Copenhagen*. Den næste morgen stillede han igen op i slagorden og vendte så tilbage som før til en velordnet march mod en division polsk rytteri på en håbløst farlig opgave. Hans antal soldater omkring syv eller otte tusind mand, veldisciplinerede og hærdet til strabadser, hvoraf halvdelen var rytteri, og et lille artilleritræn på otte eller ti feltstykker. Nogle var blevet efterladt til forsvar af

erobrede steder foruden garnisonen i *Fredericsode*. Den aften opslog han sit hovedkvarter i en landsby indenfor en afstand af 4 engelske mil fra *Copenhagen* og indenfor kampafstand, om hvilket han spøgende sagde at hun var en dejlig dame og fortjente en dans for vinding. Og han havde grund til at udtale sig sådan, for havde han vundet hende som han bejlede hende, havde hun som medgift bragt hele *Denmark* og *Norway* og så kunne han, uden kedsommelig opregning af alle sine enkelte fyrstendømmer, have forkortet sin fyrstelige fremtræden og titel til konge af *Norden*.

Mæglerne og udsendingene drog til *Torstrup*, en nærliggende nabolandsby for der at opstille en protokol eller et udkast til en traktat, som når gensidig enighed var opnået, ville indstille alle fjendtligheder umiddelbart, omend det ville kræve længere tid at konkludere fra disse notater til en mere omfattende formel, passende egnet til ratificering af begge konger. Lad os for en stund forlade dem i deres gerning og tage et kort overblik over tingenes tilstand og vilkårene for indbyggerne i *Copenhagen*.

Byens befæstninger var meget forfaldne, delvist ved gennem langvarig sikkerhed ikke at have set fjender i umindelige tider, delvist gennem sparsommelighed, for at undgå en formodet unødvendig udgift. Handelsbyer er uvillige til at blive kædet sammen med mure og bastioner, og måske var den danske adel lige så uvillig som de jævne indbyggere, idét de frygtede at byens styrke kunne gøre borgerskabet overmodigt: Voldene var kun af jord og ikke forstærket eller med yderside af mursten eller sten, var meget hensuldret af frosten og let at bestige uden hjælp af stormstiger; og jorden var så hård at spade eller hakke ikke for nuværende kunne anvendes til reparation. Kilderne begyndte at løbe svagere, og nogle blev af den lange frost ødelagt af mangel på luft og bevægelse. Der var ikke én eneste kanon på voldene da udsendingene rejste derfra, men på denne tid blev rigelige forsyninger hastigt trukket ud fra arsenalet og skibene i havnen samt monteret på skibslavetter. Der var ingen forsyninger af proviant eller brændsel til en belejring, ingen garnison ud over borgerne, kun grundet denne uro blev der trukket et korps på fem til seks hundrede ryttere og enkelte fodfolk ind fra *Sconen*, og de drog over Øresund til byen på isen. Men rytteriets heste ville snart mangle foder og da hovedparten af rytterne var tyskere, kunne den mindste forstyrrelse ikke usandsynligt have lokket dem over til andre landsmænd i den svenske hær, med håb om deltagelse i den lovede høst af rigt bytte. Foruden danskernes bortrejse fra felten i *Sconen* var den svenske feltherre *Steinboch* klar med fra den side at drage over isen med fem eller seks tusind mand og tilslutte sig sin herre på *Zeland*. Men intet forfærdede danskerne mere end vigtigheden af, hvorledes ingen af deres forbundsfæller evnede at undsætte dem i denne yderste forlegenhed. Polakkerne og brandenburgerne var fjerne som i en anden verden, og syntes fornøjede over, at uvejret havde passeret hen over deres hoveder og landet i en anden egn. Isen, som var en bro for svenskerne var en barriere for hollænderne. Så forunderlig var det år, havet var ikke åbent i omtrent tre måneder derefter. Den efterfølgende første maj havde et skib på reden ved *Copenhagen* fået sin ankerkæde overskåret af drivis. Føj til dette folkets vrede, nogle protesterede lavmælt (som sædvanligt ved sådanne lejligheder) mod deres ledes opførsel, andre råbte højlydt at de var forrådt, alle var forskrækkede og anså deres omstændigheder som desperate. Lad mig som et vidnesbyrd derom anføre dette eksempel, den engelske mægler fandt, ved tilbagevenden fra lejren til byen, sit hus fyldt med kostbare ejendele, som de rigeste indbyggere havde bragt dertil som til et fristed mod de

plyndrende svenskere. Ikke desto mindre er dette også vidnesbyrd også den danske konges person, idét han optrådte med en storslået standhaftighed og fasthed midt i alle ulykkerne.

Det er ikke en urimelig antagelse, at om kongen af *Sueden* var blevet rigtigt informeret om byens tilstand, ville han ikke have gået glip af den mest fordelagtige mulighed han nogensinde fik for at tage *Copenhagen*. Men skønt han vidste, at ikke alt stod godt til med danskerne, vidste han dog ikke det værste, og da han allerede var fyldt med en masse fremgang læsset på ham over al forventning, regnede han det for klogest at holde fast på de betydelige og sikrere fordele tilbudt ham med en traktat, end at afhænge af krigens omskiftelige udfald. Ja det er ikke urimeligt at tro, at nogle af de skarpe hoveder ved det svenske hof i grunden ikke ønskede at se deres konge som herre af *Copenhagen*, for det tilfælde at byens gunstige placering som mere attraktiv end Stockholms skulle lokke enten ham eller hans efterfølger til at gøre den til monarkiets hovedstad, hvorved *Sueden* i tidens fylde umærkeligt ville degenerere fra kongerige til provins.

Traktatens protokol blev færdiggjort på nogle få dage i *Torstrup*, hvorefter en våbenhvile umiddelbart fulgte. Og derfra flyttede mæglerne og udsendingene til *Roschild* for der i mere ro og mag at omforme de kortfattede paragraffer til en systematisk traktattekst. Ti dage blev forbrugt på den sag, indtil det hele var perfekt og afsluttet. Og derpå blev de respektive dokumenter på højtidelig vis underskrevet og forseglet af mæglerne og udsendingene fra begge sider, og gensidigt udleveret til hinanden. Hvad der fra stedet hvor de afsluttedes, skønt påbegyndt i *Wardinburg*, samtykket om i *Torstrup*, endeligt afsluttet her, blev benævnt *Roschild* traktaten.

Ved denne traktat blev kongen af *Denmark* den store taber hvis man overvejer hvad han mistede, men man lige så godt sige, at han var en stor redningsmand hvis man betragter hvad han beholdte. For han, der havde tabt alt på slagmarken, kunne rimeligvis ikke forvente at genvinde det politisk; og selv om nogle af hans største grene blev afhugget, som med tiden kunne gro ud igen var roden, der ellers var gået tabt uden udvej, dog blevet bevaret. Det var derfor kun et udbrud af ømhed mod sin konge og sit land, der fik den danske rigshofmester (en ganske fremragende person) til at hviske i den engelske mæglers øre, *Utinam nescirem literas*. Landene og territorierne som med denne traktat blev afhændet og overdraget fra *Denmark* til kronen i *Sueden*, var provinserne *Sconen* og *Bleking* (hvad angår *Halland* regner jeg med at svenskerne fik det tidligere) ligesom øen *Bornholm* og de to guvernementer *Bahuys* og *Drontheim* i *Norway*.

Den engelske mægler havde to roller i spil på denne scene; den ene var at mildne kravene så meget som muligt for den skadelidte, uden at fornærme svenskerne med en for demonstrativ partiskhed. Den anden var at overvåge, om noget skadeligt for engelske interesser blev aftalt mellem de to konger. Det blev foreslået at hele kongeriget *Norway* skulle løsrives fra *Denmark* og forenes med *Sueden*, med hvilket det var sammenhængende. Dette var et indgreb mod England, da det gav svenskerne eneret på besiddelse af de vigtigste materialer, da master, fyrretræ, beg, tjære, kobber, jern etc., nødvendige for udstyr og udrustning til vore skibe, er for stor en rigdom at lægge i én hånd. Mægleren, for at undgå dette, var den første der antydede forslaget om overgivelse af *Sconen* og *Bleking* til svenskerne, hvilket ville eliminere den unødvendige byrde begge kroner bar til garnisonering af en grænse hver mod hinanden, ved at udvide det svenske herredømme til Øresunds

bred, den ældgamle og naturlige grænse for *Sueden*. Trods danskerne uro grundet nærheden af disse provinser til hovedstaden *Copenhagen*, var det betryggende for *England*, fordi det betyder at svenskerne er blevet herre over den ene bred af Øresund og danskerne over den anden, selv om den sædvanlige told for gennemsejling (den smukkeste blomst i den danske blomsterkrans) med denne traktat helt blev forbeholdt danskerne. Således vil, balancerende mellem to kappelystne kroner, beherskelsen af den snævre port til Østersøen blive en effektiv forhindring for alle nye afpresninger og bemægtigelser i Øresund, hvilket forårsagede en voldsom krig i året 1643 i hvilket Generalstaterne anså sig selv så meget berørt (*England* var på den tid ulykkelig indviklet i interne forstyrrelser, og ude af stand til at varetage sine udenlandske interesser) at de sendte en betydelig flådestyrke til assistance for svenskerne, ved hvis hjælp danskerne blev slået og tvunget til den skammelige traktat i *Broomsborow*, som tidligere nævnt. Ligeledes blev toldsatserne i Øresund fra den tid reguleret til hvad de udgør i dag.

En paragraf var blevet udformet forpligtende begge konger til spærring for passage af enhver fremmed krigsflåde ind til Østersøen, der skønt direkte og umiddelbart var rettet mod Holland, dog indirekte og fjernt angik *England*, for hvilket den engelske mægler i utilfredshed bevirkede indsættelse af ordet *inimica* og derpå blev meningen denne, at begge konger af deres yderste ville bestræbe sig på at hæmme passagen af alle fremmede flåder, som var fjender af begge kroner. Derved blev brodden taget af paragraffen, og den svenske konge på den tid mishaget, accepterede senere stiltiende.

Den således afsluttede *Roschild* traktat bærer datoen 26. februar, 1658 eller som vi skriver i *England* 1657, og blev ratificeret af begge konger under deres kongelige hånd og segl, sammen med segl og signatur for rådsherrer fra begge kongeriger, som foreskrevet af paragrafferne mht. tidspunkt og metode. Det næste i følge som skete, var den højtidelige samtale mellem de to konger på *Fredericsburg*, et palads tilhørende kongen af *Denmark* omkring 12 engelske mil fra *Copenhagen*, det mest pragtfulde af alle i Norden. De drog begge derhen og som noget bemærkelsesværdigt, uden nogen forudgående betingelser angående livvagter eller antal ledsagere som normalt praktiseret mellem tvivlsomme venner, men med en frimodig og nordisk enkelthed, uden nogen tilsyneladende mistro mod hinanden: Alligevel havde kongen af *Denmark* mindst 500 ryttere med sig, nemlig de som tidligere var trukket ud af *Sconen*, foruden sin almindelige livgarde til fods i galla, og en del herrer og officerer fra sit hof; kongen af *Sueden* havde ikke over 400 og de var ikke så fint udstyret eller bevæbnet som de andre.

Den danske konge red ud fra sit palads omkring to engelske mil eller mere for at møde svenskerne på vejen fra *Roschild*. Begge konger steg ud af deres kareter samtidigt i passende afstand og hilste ved at tage hinanden i hånden, derpå steg de ind i den danske karet, svenskeren først, så danskeren, ledsaget af den engelske mægler og hertug *Ernest Gunther* af *Holstein-Sunderburg*. Den franske ambassadør var ikke til stede ved denne repræsentation: Den samme rækkefølge blev senere overholdt, dog sad dronningen af *Denmark* ved bordenden, på dronningens højre side kongen af *Sueden*, efter ham på samme side kongen af *Denmark*. På dronningens venstre side hertuginde af *Holstein* og mægleren; i nogen afstand rådsherrerne i begge kongeriger og højere officerer i hæren. Lad det være nok at sige, at festen var strålende og aldeles passende for en så usædvanlig

højtidelighed for to konger, skønt stadig i krig at gå samlet fra felten til bordet. Festen fortsatte fra torsdag til lørdag, begge konger logerende under samme tag i to nætter. Ved afskeden byttede de heste og andre venligt mente gaver, og de officerer i det danske hof, som var udvalgt som tjenstgørende hos den svenske konge blev fornemt trakteret af ham. Om lørdagen tog han afsked og rejste til *Elsinore*, ledsaget et stykke vej af kongen af *Denmark*, hvorfra han krydsede Øresund for at tage sine nye erobringer i *Sconen* i besiddelse, medens de to fæstninger *Cronenburg* og *Elsenburg* (den sidste nu hans egen) tordnede deres salutter ud under overgangen. Derfra drog han til *Gottenburg* hvor hans dronning mødte ham, den første gang hun så ham siden hans første felttog mod *Poland*, og der blev en stænderforsamling for hans kongerige afholdt.

Mæglerne tog til *Copenhagen* for at møde de nys ankomne gesandter fra hertugen af *Holstein-Gottorp*, svigerfar til kongen af *Sueden*, for at vurdere den til hertugen skyldige erstatning, der havde lidt stor skade i krigen, i overensstemmelse med den to og tyvende paragraf i *Roschild* traktaten. Den engelske mægler modtog adskillige breve fra hertugen, som anmodede ham om at fremme sagen, hvilket efter den nævnte paragraf skulle afsluttes den anden maj. Ydermere havde kongen af *Sueden* skønt han allerede havde forladt *Zeland*, dog bestemt sig for ikke at fjerne sine tropper fra resten af de danske områder før hans svigerfar havde modtaget en rimelig erstatning. Denne sag mødte mange flere vanskeligheder end forventet, og voksede sig så stor, at de danske udsendinge nedlagde en højtidelig skriftlig protest, som de overrakte mæglerne, forsikrende at hindringen ikke var fra deres side, hvis alt ikke stemte overens mellem de kongelige og hertugelige huse før udløbet af den fastsatte tid, da de allerede havde accepteret alle rimelige krav. Til sidst sluttede sagen med overdragelsen af *Suabsted* amt og frigørelse fra vassalforholdet for hertugdømmet *Slesvic*, et len under den danske krone, og planen med paragrafferne blev underskrevet og forseglet af mæglerne og de respektive underhandlere, og bagefter ratificeret af konge og hertug.

Hvad angår hertugdømmet *Slesvic* bemærkes, at dets hertuger har svoret lenslydighed til kronen i *Denmark*, og er følgelig udsatte for hjemkaldelse af deres len i tilfælde af illoyalitet. Men kongen af *Denmark* er også hertug af *Slesvic* og ydermere, arvelig i *Slesvic* medens *Denmark* er et valgrige, således at frigørelse af lensforholdet medfører tab for *Denmark*, gevinst for kongen. Det kongelige hus i *Denmark* og det hertugelige hus i *Gottorp* nedstammer fra to brødre, hvis efterkommere ligeligt og i fællesskab er suveræne hertuger af *Holstein* og *Slesvic*. Alle bidrag, afgifter og offentlige indtægter anbringes i en fælles kasse for at blive ligeligt fordelt mellem dem, og alle regeringens omkostninger og udgifter forholdsmæssigt udtrukket fra den offentlige kasse. Alligevel har de deres fogeddistrikter, områder og besiddelser adskilte. Men præsteskabet, adelen og byerne i begge hertugdømmer forbliver udelte og underkastes feudal troskab mod begge fyrster, som skiftes til at regere et år hver ad gangen. Hertugen havde opfordret til ophævelse af dette alternerende fællesskab, hvor regering og offentligt retsvæsen i begge hertugdømmer ligger ét år under kongen og det næste under hertugen. Men stænderne i *Holstein* ville ikke give deres samtykke, og det blev derfor lagt til side fordi de holstenere, der efter en deling af regeringsmagten ville falde ind under hertugens ny fordeling og andel, ikke længere ville være undersåtter af kongen af *Denmark*, hvilket var en stor hindring og til skade for de adelsmænd som lettere finder advancement ved hoffet i *Copenhagen* end forventeligt ved hoffet i *Gottorp*. Foruden at have to herrer i rækkefølge, kan de

appellere til den anden, når regeringen skifter dertil, hvilket dem i *Holstein* værdsætter som et privilegium.

Således har jeg fortsat rækken af de vigtigste militære og civile affærer frem til forliget i *Roschild*, og skulle have standset her, men at krigen var brudt ud igen og den nye fred snart efter krænket, forpligter det mig, skønt uvillig, til at gå videre.

To ambassadører blev sendt fra *Sueden* til det danske hof, baron *Bielk* og monsieur *Coyet*, delvist for at forhandle sådanne emner som vedrørte gennemførelsen af *Roschild* traktaten, delvist for at søge en tilnærmelse til en tæt og fortrolig alliance mellem de to kroner, med et gensidigt forsvarsforbund. For det var af stor betydning for den svenske konge, stadigvæk med mange fjender foran sig, at dobbeltlåse og på alle mulige måder låse *Denmark* som bagdør. I det mindste ikke at efterlade *Denmark* som en rygende fakkel der, skønt krigens flamme var slukket, var klar til igen at blusse op ved enhver uro. Men tingene faldt ganske anderledes ud. Danskerne var mere opsat på at befri deres land fra det byrdefulde svenske selskab, end ivrig efter fælles overvejelser om nogen nærmere venskabelig alliance med det. Og svenskerne fandt sandheden i, at traktater afpresset under tvang på ulige og uforholdsmæssige betingelser ikke er mere holdbare end varigheden af den kraft, der først skabte dem.

Efter at den svenske hær havde forladt *Zeland* og den vigende is ikke længere var farbar, fandtes nogle ved det danske hof, hvis iver og kærlighed til konge og fædreland i øvrigt var prisværdig, der var for frimodige og åbenmundede med at kritisere *Roschild* traktaten, som om deres affærer ikke var blevet så trængt til det yderste, at de var blevet presset til sådanne vanærende vilkår. Når faren således er ovre og bestyrtelsen har lagt sig, vil alle søge at virke tapre og kloge, og han som i et vrag regner sig for lykkelig med en livreddende planke bliver, så snart han er i land, utilfreds med sig selv for ikke at have sikret sine ejendele. *Van Beuning*, den hollandske ambassadør i *Copenhagen*, havde travlt med intriger mellem de vigtigste personer ved det danske hof, og var mistroet af de skinsyge og vagtfulde svenskere. En stor diskussion opstod mellem de svenske ambassadører og danske repræsentanter om ejendomsretten til den lille ø *Hueen* som, skønt ikke udtrykkeligt overført til *Sueden* i *Roschild* traktaten, svenskerne ønskede at redde fra denne unladelse ved at kræve den som et vedhæng til og underordnet *Sconen*, men danskerne krævede den tilbage som et tilhørende *Zeland*. Sandheden er den, at øen i sig selv uden nogen relative betragtninger var af lille eller ingen værdi, men var den forblevet på danske hænder kunne de have bygget en fæstning på den for at beherske indgangen til *Landscroon*, i hvilket tilfælde den eneste eller betydeligste havn som svenskerne besad i *Sconen* ville blive ubrugelig. Og de var derfor fast besluttet på at tage den, og hvis ikke med nogen anden ret så med den nyopfundne, som vi på gammel engelsk ikke har noget ord for, men franskmændene kalder den *le droit de bien-seance*. Andre kontroverser opstod af lignende natur som svenskerne, skønt tilsyneladende fornærmede over dem, alligevel udnyttede ved at lade dem være påskud til forbliven af deres styrker på *Funen*, i *Jutland*, og andre danske områder, som de efter den sekstende paragraf i traktaten burde have forladt den første maj 1658.

Sommeren 1658 nærmede sig og alligevel befandt kongen af *Sueden* sig stadigvæk i *Gottenburg*, i gang med at ordne sit kongeriges anliggender, sætte sig til rette i sine nyerhvervede landområder,

og tage sig af resultaterne af sine ambassadørers forhandlinger i *Copenhagen*. I juni tog han derfra og ankom til *Fredericsode*, opholdt sig nogen tid i *Flensburg* og tog derfra til sin svigerfar i *Gottorp*. Fire ambassadører fra valgkollegiet mødtes med ham, for kejsertronen stod på den tid tom, og kurfyrsterne var forsamlede i *Francfort* i anledning af et nyt kejservalg. Ambassadørernes ærinde var at tilbyde alle slags venlige tjenester til bilæggelse af krigen mellem ham og *Poland*, og forlige alle uenigheder mellem ham og kongen af *Hungary*, der kort tid efter valgtes til romernes konge og kejser. Ligeledes også for at anmode og give forhåndsvarsel om at afholde sig fra at gå ind i kejserens territorier med sin hær. Ambassadørerne fik en ubehagelig modtagelse, kongen bebrejdede dem deres herrers ikke-opfyldelse af garantien i *Munster* traktaten under den danske invasion af *Bremen* stift. I særdeleshed kom to ministre til ham fra kurfyrsten af *Brandenburg*, men fik ikke adgang til audiens, idét kongen krævede en uspecificeret erstatning fra kurfyrsten fordi denne frafaldt sin alliance og gik i forbund med hans erklærede polske fjende. Ministrene fra *Brandenburg* blev behandlet desto mere groft, for bedre at camouflere en efterfølgende plan, og for at fremkalde en generel overbevisning om at deres herres landområder skulle invaderes umiddelbart. Den engelske mægler var blevet tilbagekaldt fra hoffet i *Denmark*, da alt antoges roligt der, og flyttet til hoffet i *Sueden*, og opholdt sig nu i *Germany*, forberedende en ny mægling mellem kongen, polakkerne og brandenburgerne. De to sidstnævntes hære levede imedens på deres egen landes bekostning, mens svenskernes hær nød mad og drikke betalt af *Denmark*, samtidigt med de svenske ambassadører og danske udsendinge forhandlede i *Copenhagen*. Sandheden er den, at et påskud for forbliven i deres gamle indkvarteringer i strid med traktaten glædede svenskekongen, da han var i vildrede med hvad han skulle stille op med hæren. Hjemsendelse var ikke klogt, fordi han havde polakkerne og deres nye allierede brandenburgerne som fjender foran sig, og han var ikke sikker på danskerne bagved. At flytte sit kvarter til *Pomeren* i nabolaget af *Brandenburg*, ville være det samme som at tære på sit eget område og hvad mere var, ville med sikkerhed have forenet et forbund i kejserriget imod ham som en fredsforsyrer.

Den svenske konge, som nu mente at tiden var inde til at begynde sit felttog, hvilket danskerne længe havde forventet, idét de håbede at slippe af med deres besværlige gæster, beordrede en sammentrækning af sin hær til *Kiel*, en havneby i *Holstein*, med en flåde på omkring tres klargjorte skibe i havnen, de fleste af dem lastskibe, resten udmærkede krigsskibe. Fra *Kiel* marcherede han i spidsen for en udvalgt styrke til *Wismar*, under foregivende af at hovedstyrken ville følge efter. Men rigsrådet i *Gottenburg* havde bestemt det anderledes, for på det sted mener jeg at planen først blev udtænkt og næret i den yderste hemmelighed. Det blev ikke betragtet som tilrådeligt for svenskerne at bevæge sig i *Germany*, da de ikke blev støttet af nogen stærk allieret. *France* stod overfor en formæling og følgelig fred med *Spain*. England var et kaos af forvirring og uorden. En krig mod *Poland* var fjern og unyttig, og havde allerede udsigtsløst nedslidt dem, en krig nærmere hjemmet ville give mere sikkerhed og flere fordele. Danskerne ville aldrig mangle vilje så længe de ikke manglede styrke til at skade *Sueden*; det blev bedømt som lettere at erobre dem end at forsones med dem.

Kongen havde kun opholdt sig i *Wismar* med i sin dronning i kort tid, da han hemmeligt gik om bord en hollandsk bøjert på floden og ankom til *Kiel*. Alle fik nu travlt med at indskibe hæren, rytteri og fodfolk, efter hvilket tilendebragt, kongen også gik om bord et krigsskib: Den franske

ambassadør fulgte ham, den engelske gesandt nægtede at tage med skønt inviteret, idét han ikke var overbevist om planen ville ramme *Prussia* eller *Denmark*, i ingen af tilfældene ville han imidlertid placere sig selv i selskab med en fjende, når hans rolle havde været og stadig var mæglerens. Flåden satte sejl for en gunstig vind og ankom få timer senere til *Corsure* på øen *Zeland*, dette skete i august og freden var blot afsluttet sidste februar. Kun den nødvendigste tid blev forbrugt til landsætning af hæren ved *Corsure*, der sammensat af næsten fire tusinde ryttere, foruden adskillige infanteriregimenter, som skulle transporteres fra *Funen* og tilslutte sig de fra *Kiel* allerede overførte, uundgåeligt krævede nogen tid til landsætning, hvilket sammen med en march på omkring tres engelske mil fra *Corsure* til *Copenhagen*, udgjorde hele det varsel som danskerne fik til forberedelse af underholdningen for den uventede gæst. Kongen havde ikke forberedt nogen tilkendegivelse der oplyste om årsagerne og grundene til dette initiativ, fordi han ikke tvivlede på at overvinde al modstand ved den bratte overraskelse, og succesen havde været det bedste argument til retfærdiggørelse af hans våben. Den danske konge sendte bud for at blive orienteret af ham, om grundene til denne pludselige invasion lige efter en fred så nylig afsluttet og så dyrt købt, og ved hvilke rimelige metoder og midler han kunne berolige og afværge al tænkelig mishag. Men det var alt sammen for sent, Storebælt var bag ham og *Copenhagen* foran ham; han havde krydset *Rubicon* og ville til *Rome*.

Da der fandtes to steder på *Zeland* som kunne forsvares, *Copenhagen* og *Cronenburg*, delte den svenske hær sig, en del under general *Wrangel* belejrede *Cronenburg*, medens kongen med størstedelen indesluttede *Copenhagen*. Det ville hverken være gavnligt eller fornøjeligt i detaljer at opregne de nærmere enkeltheder for en så langvarig belejring, men det blev snart åbenbart, at den samme heldige styring som viste de svenske våben vej i den forrige krig, ikke fulgte dem i denne, fordi tingenes tilstand bestemt var meget broget, og berettigelsen af striden mere problematisk, da det var klart at aggressorerne i den første krig var danskerne. *Cronenburg* gjorde kun svag modstand, og overgav sig krysteragtigt efter omkring tre ugers belejring, hvorved svenskerne blev forsynet med vældige lagre af al slags ammunition, foruden adskillige metalkanoner af umådelig vægt, støbt og anbragt der for at beherske passagen af Øresund. I *Copenhagen* var det helt anderledes, der var en betydelig garnison af landtropper i byen med udmærkede officerer, foruden adskillige kompagnier af kraftfulde og beslutsomme borgere. Da den danske konge ikke længere anså byen som placeret i hjertet af sine områder, men som grænseby ved tabet af *Sconen* indenfor synsvidde fra *Copenhagen*, havde han beskæftiget mange mænd sommeren igennem med at befæste og reparere voldene, gode nok tidligere, men meget forfaldne. Fordi Farvandene alle var åbne, havde sumpene, søerne og moseområder rundt om byen for en stor del gjort den utilgængelig. Disse var alle tilfrosset under den forrige krig, og som forbundet med årstidens strengthed, var indbyggernes blod og kraft ligeledes stivnet. Men nu flød alt igen, vrede og forbitrelse mod forræderiet, som de vurderede det, og umættelige griskhed hos svenskerne indgød danskerne mod. Men intet holdt gejsten mere oppe end den urokkelige garanti den hollandske ambassadør monsieur *Beuning* gav dem, (som ved første underretning om svenskernes landgang sendte brev hjem for at advisere sine overordnede), nemlig at Generalstaterne om nogle få uger ville sende hjælp, ej heller kunne de have redet en så uhyrlig storm af om den hollandske redningsplanke havde svigtet dem.

Svenskerne, der fandt byen i en tilstand for god til at blive erobret ved stormangreb, blev tvunget til at gribe det an med en regelret belejring. Flåden havde blokeret havnen, ligesom hæren på *Zeland* havde omkredset byen, men den var stadigvæk åben mod *Ammak*; hvilket jeg ikke kan kalde en undladelse, fordi anbringelse af en militærlejr til den side ville have krævet en anden hær. For denne lille ø, skønt forenet med *Copenhagen* via en lang bro, er adskilt fra resten af *Zeland* med oversvømmede brede sumpområder og en dyb kanal i midten, således at en militærlejr på *Ammak* ikke kunne kommunikere med en på *Zeland*. Under den følgende vinter, da vandet i sumpene frøs til, hjemsøgte svenskerne ofte dette område takket være isen, hvor en gruppe danskere var ude og fyrsten af *Homborg* rykkede frem med en eskadron kavalerister for at afvise dem, men da han for langt fremme pressede den danske bagtrop for hårdt fik han benet afskudt med et kanonskud. Sagt i få ord, forsvarede danskerne sig selv med stor tapperhed og troskab, deres konge stimulerede dem med sin tilstedeværelse, og ved at slå sit telt op på fæstningsvolden indbød han som en *Cæsar* sine medkæmpere til ikke at stikke af, men at blive. Kanonerne, af hvilke de havde nogle hundreder placeret på voldene, spillede frit på belejrerne, ikke uden at forårsage betydelige ødelæggelse. Stadig ikke tilfreds med dette, foretog de adskillige raske udfald mod de svenske løbegrave med sådan succes, at de til sidst begyndte at foragte den fjende, som de for nylig havde frygtet. Svenskerne mistede mange gode officerer og menige, mellem dem grev *Jacob de la Gardie*, løjtnant i infanteriet som blev dræbt af en granat.

Ved denne tid havde kurfyrsten af *Brandenburg* invaderet *Holstein* og *Jutland* med en prægtig hær, i hvilken kurfyrsten var generalissimus for kejseren som konge af *Hungary*, men de kejserlige tropper blev kommanderet af *Montecuculi*, og en stor styrke polsk kavaleri af gamle *Zarnetsky*. Pfalzgreve *Sultsbach* som kommanderede svenskerne i dette område, som var for svag til at udfordre en så magtfuld fjende, trak først tilbage til det befæstede *Ditmarsh*, bagefter til *Fredericsode*: Hvilken svenskerne snart efter sløjfede da den krævede et større mandskab end de kunne undvære, derefter flyttede de til *Funen*, forskansede sig på disse øer hvorhen forbundsfællerne ikke kunne følge dem af mangel på skibe. Kurfyrsten viste sig for og tog *Gottorp* slot, hovedbygning og residens for hertugen af *Holstein*, som virkelig bærede sin familie ved at gifte sin udmærkede og fortjenstfulde datter til en stor konge, dog blev den gode hertug alligevel af sin aktive svigersøn indblandet i mange problemer, uvelkomne for hans alder og temperament. Selv trak han sig tilbage *Tonning*, en af hans stærke byer og der døde han ikke lang tid efter.

Jeg havde nær glemt en ting, desto mere betydningsfuld fordi begge konger personligt deltog i kampen. Svenskerne, som bemærkede at danskerne dagligt hentede forsyninger fra den tidlige nævnte ø *Ammak*, der rummede fire-fem landsbyer og var omkring lige så mange engelske mil lang, var besluttet på at overfalde landsbyerne for at nedbrænde dem og ødelægge hvad som helst, der kunne skaffe næring eller lindring til de belejrede. Til formålet indskibede kongen omkring tolv hundrede fodfolk og femhundrede ryttere, og han ville absolut selv med i selskabet, da han intet anså velgjort uden ved hans tilstedeværelse og såvel også naturlig begærlig efter en personlig del af æren i enhver prægtig kamp. Da han ankom på højde med *Draker*, tiltvang han sig landgang på øens spids, og pressede der vagtposterne til at forlade deres stillinger. Han marcherer op ad øen og udsletter alt foran sig, og danskerne af frygt for, at han ankom for at befæste en stilling på den side, sætter ild til landsbyen nær ved byen, således som svenskerne havde gjort med resten. Færdig med

arbejdet retirerer svenskerne alt for selvsikre til deres både, nogle splittet fra korpset, andre bebyrdet med bytte; i mellemtiden gør den danske konge personligt et udfald med tre hundrede ryttere og to hundrede dragoner, foruden nogle få beredne fodfolk til rådighed bagerst, angriber den svenske bagtrop, dræbte adskillige af dem og bragte resten i uorden. Den svenske konge opsadlet på en uregerlig hest, hoppende og springende omkring med ham, løb en stor risiko den dag for at falde i danskernes hænder. Men danskerne, enten uvidende om alle deres fordele, eller uvillige til at blive lokket for langt væk fra deres by ved et overivrigt pres på en overtallig fjende, lod blæse til en rettidig retræte. Den samme konge undslap kort tid før med nød og næppe en anden fare, da han med en lille båd passerede foran en galliot under sejl og i stærk strøm, gallioten fik båden til at kænre, rorsmanden druknede men kongen reddet op på gallioten.

Det var nu oktober 1658, da den meget forventede hollandske flåde begyndte at dukke op, sammensat af otte og tredive krigsskibe, seks brandere, omkring tre snese fløjter, gallioter og andre fartøjer, med mellem tre og fire tusinde hjælpeinfanteri, og alle slags forsyninger til undsætning af *Copenhagen*. Flåden var under kommando af general *Opdam*, som kastede anker ud for *Lapsand* omkring halvanden engelske mil neden for *Cronenburg*. Den svenske flåde var på to og fyre skibe, nogle af kraftigt byggede, kommanderet af generel *Wrangel* der var øverste admiral i *Sueden*, og de var stationeret i fire eskadrer en smule over *Cronenburg*, flåderne var indenfor en afstand på tre engelske mil fra hinanden. Nogle var af den formening, at den svenske flåde burde konfrontere den anden ved *Lap*, medens vinden var kontrær fra *Copenhagen* og den hollandske flåde derfor berøvet en havn, hvorimod svenskerne var herrer over begge kyster og besad flere nærliggende havne. Dette var i flere måder det bedste og deres konge var tilbøjelig til det: Men da han ville bøje sig for sit råd i et så vanskeligt anliggende, mente de fleste noget andet. At dette ville forværre og forbitre forholdet mellem dem og hollænderne hinsides håb om forlig. At *Holland* i tilfælde af katastrofe kunne fremskaffe den ende flåde efter den anden, men *Sueden* kunne risikere hele deres. At det ville være mere retfærdiggjort overfor fremmede fyrster og venligtsindede stater om de gik i defensiven, da de så kun bestræbte sig på at forhindre passage af dem som ville hjælpe en belejret fjende. Sådanne overvejelser vandt overhånd, medens begge flåder i nogle dage lå for anker.

Efter en tid da vinden blev gunstig fra nordvest med en frisk kuling, lettede den hollandske flåde anker og satte sejl mod Øresund. Både *Cronenburg* og *Elsenburg* fæstninger skød på dem da de passerede strædet, nogle af kanonerne skød med halvtreds og tres punds kugler, men med ikke nogen anden effekt end påvisning af, at disse fæstninger kun er spøgelse til forskrækkelse af handelsskibe, og at intet mindre end en flåde kan beherske passage af Øresund: Begge flåder kæmpede så tæt sammen på grund af strædet, kun 3 engelske mil bredt, at de fleste skud ramte og forårsagede stort mandefald på begge side, viceadmiral *Wit-Wittensen* førte den hollandske avantgarde, der nåede op til den svenske admiral, skød hans ror af og tvang ham til at lægge bi for at reparere, dog blev viceadmiralen selv dræbt af skud fra et håndvåben. Han havde været tapper og dristig men dårligt bakket op; hans skib med navnet *Brederode* (det samme hvor gamle *Tromp* blev dræbt i de engelske krige) blev ødelagt, og væltede om på siden som et vrag da det løb på grund. Det var udstyret med seks og halvtreds gode metalkanoner, af hvilke nogle bagefter blev hævet af en skotte ved at opfinde en dykkerklokke. *Opdam* kæmpede godt, skønt nogle i hans eskadre handlede forsømmeligt. Kontreadmiralen *Peter Floriz* blev dræbt. Svenskerne mistede fire skibe,

hvoraf to blev bragt til *Copenhagen*, hollænderne mistede to, deres brandere blev forgæves afbrændt. Tilintetgørelsen af mænd var større end af skibe, kampen var hård og intens så længe den stod på, hvilket ikke var lang tid, for hollænderne krydsede aldrig men kæmpede kun den direkte vej for at konvojere deres forsyninger til *Copenhagen*, og det blev gennemført til stor glæde for byen.

Ikke så snart var slaget overstået, før ordrer blev udstedt til den svenske flåde om øjeblikkeligt at søge havn i *Landscroon*; hvilket var meget forudseende, for næste morgen havde danskerne samlet tolv gode skibe, der lå klar i havn, da de blev opholdt fra slaget af kontrær vind, og sejlet sammen med de bedste skibe fra den hollandske flåde ud i Øresund for at angribe svenskerne igen. Men disse var krøbet i ly havnen på nær ét skib, som ikke kunne følge de andre, da det var blevet gjort ukampdygtigt under slaget, og det blev afbrændt af sin besætning da fjenden nærmede sig. Derpå vender danskerne og hollænderne sig deres anslag mod *Landscroon*, indsejlingens munding var så snæver, at kun ét skib kunne sejle ind ad gangen, og var bevogtet af fire svenske skibe placeret i passende afstand og af et gammelt blokhus. De dristede sig ikke til eventyr i indsejlingen men sejlede på en linje tværs foran, og således fyrede ethvert skib sin bredside ind med et enormt spektakel men ringe eller ingen virkning. Skjult af røg sænkede de gamle tunge skibe lastet med sten og andet materiale for at tilstoppe munden, men det blev forpurret af vanddybden og en stærk strøm. Derefter, da denne fremgangsmåde var virkningsløs, forsøgte man med brandere og sejlede ind i munden dermed, med henblik på at entre hvad muligt var, eller i det mindste at sætte deres brandere i drift mod den svenske flåde. Men den svenske konges årvågenhed forhindrede dette, idét han bemandede alle sine både med søfolk og soldater, kongen selv som det var hans vane, gik om bord i en båd for at opmuntre og lede sine folk. Så snart en brander kom ind roede bådene ned langs indsejlingens sider i den hensigt at komme forbi og frigøre dens bagstav fra storbåden. Mændene på branderen i ængstelse for tab af båd og liv, udover faren for entring, satte ild til deres slæb og stak af. De svenske søfolk og soldater slæbte så med jernkroge og kæder branderne på grund og lod dem brænde op der som de ville. Da vinteren nærmede sig danskerne returnerede de også til deres havn.

Med tingenes tilstand således forandret, ændrede svenskerne følgelig deres forholdsregler. For da *Copenhagen* blev undsat med en betydelig forstærkning af veldisciplinerede mænd, havnen åben, danskerne og hollænderne herre over søen, vinteren allerede begyndt, blev det bedømt som mest tilrådeligt at hæve belejringen og forvandle den til en blokade. En lejrplads til dette formål blev befæstet på et egnet område omkring et par engelske mil fra byen, som trods sin garnison med tilstrækkeligt infanteri til at angribe selve svenskelejren dog manglede kavaleri, hvilket svenskerne havde i rigt mål, og der var en jævn slette samt en dal mellem lejren og byen, således at kun få kampe fandt sted gennem lang tid. Endelig overvejede svenskerne, at hvilket som helst angreb, der kunne rettes mod *Copenhagen*, burde udføres den vinter, da hollænderne helt sikkert ville være over dem om foråret med en anden flåde; fordi det var indlysende at en udmattende belejring ikke duede mod byen; fordi langvarig tjeneste i lejre og løbegrave sædvanligvis opbrugte flere mænd end raske og pludselige træfninger; fordi vinterens strenghed når jorden var dækket med sne og vandet med is havde altid været gunstigt for deres største foretagender, og kunne også begunstige dem i en energisk generalstorm på *Copenhagen*; fordi initiativet var farligt og det var alle store initiativer,

men hvis udrettet, ville både klare omkostningen og belønne gerningen. Det blev så vedtaget at tage byen med storm, til hvilket formål mange fodfolksrekrutter blev udskrevet i *Sueden*, og et bedre infanterikorps blev oprettet ved denne lejlighed end nogensinde set tidligere på *Zeland*, og mange hænder var travlt beskæftiget med at fremstille alle passende redskaber såsom alle slags stormstiger, pigge til at bevæge sig på is med, robåde tildækket med barrierer og overdækninger, og diverse andre krigsmaskiner. Svenskerne marcherede fra deres lejr mod byen tre nætter i træk, delvist for at forvirre fjenden, men fortrinsvis for at indvie og opdrage mændene til deres respektive hverv og tjenester, således at de ved indøvning af håndtering og transport af deres maskiner, ville blive mindre forvirrede derved når de fik anledning til at bruge dem for alvor. Den første og anden nat blev intet gjort, men så snart de marcherede ud af lejren vendte de atter tilbage i god orden, danskerne bemærkede enten ingenting eller lod som om de ikke gjorde. Den tredje nat trak svenskerne ud ligesom tidligere, men fuldt besluttet på angreb. Det var i februar 1659. Adskillige delinger kavaleri, som var steget af hestene, blandede sig med fodfolket, og et fint korps af rytteri til at støtte dem, og om nødvendigt, sikre en retræte. Kongen tog personligt kommando og gik i dækning under en gammel vold, lidt længere end et musketskud væk fra byen, klar til afgivning af ordrer som dikteret af omstændighederne. Byens kanoner pegede alle nedad for at flankere og bestryge voldgravene og kontrescarpen, og danskerne skød ikke før end fjenden var under volden og rede til angreb. Derefter bombarderedes så heftigt med store og små projektiler, patroner, håndgranater, bomber fra morterer, foruden andet rullet ned ad voldene, således at svenskerne blev afvist med stort mandefald, resten af mændene kom i uorden, maskinerne brød sammen, og hele foretagendet tilintetgjort; hvilket kongen erkendte ved at kommandere retræte, og sendte samtidigt sir *William Vavasor* for at formå den anden side til at undlade angreb, men da ordrene derom kom for sent fandt man ham død på området, med mange af sit følge. Svenskerne mistede i dette slag general for artilleriet *Erick Steinbock*, med mange tapre og gamle erfarne officerer, både tyskere og svenskere. Ifølge kongens liste taget fra styrkelisten, blev femhundrede fire og tredive dræbt, og otte hundrede fem og halvfems såret, danskerne rapporterer om flere, måske var det de fattige uskyldige lokale bønder som svenskerne så grusomt tvang til at flytte deres maskiner og redskaber, der forøgede antallet af dræbte.

De svenske våben blev nogen tid derefter mere fremgangsrige ved at erobre øerne *Langland*, *Laland*, *Falster* og *Moenen*, som en stor udvidelse af deres indkvarteringsområde, og husly for deres talrige heste, der på nogen steder begyndte at blive presset af fodermangel.

I foråret 1659 ankom den engelske flåde til Øresund under general *Montague*, ikke med hensigt som nogen forgæves foreslog, at hjælpe *Sueden* med erobring af *Denmark*; det ville have været taktisk uklogt og ufornuftigt, for det er indlysende at bevarelsen af *Denmark* er af fælles interesse for både *England* og *Holland*, ej heller var der på den tid den mindste frygt eller fare for nogen sådan formodet erobring. Kurfyrsten havde en hær i *Jutland* på tæt ved tredive tusinde mand, brandenburgere, polakker og østrigere, og de kunne være mange flere hvis enten landet kunne have understøttet dette antal eller tjenesten nødvendiggjorde dem. Da *De Ruyter* tilsluttede sig *Opdam* med en anden flåde på fyrrer skibe, udgjorde hollænderne foruden danskerne tæt på fire snese skibe i disse farvande. *De Ruyter* havde på sin flåde medbragt fyrrer kompagnier mere, oven i de otte og tredive kompagnier tidligere bragt ind med *Opdam*. Var krigen blevet ført for alvor, og ikke af

forbundsfæller med forskellige mål og interesser, og havde hæren i *Copenhagen*, for det kan jeg kalde den nu, tilsluttet sig den fra *Brandenburg*, en let klarer sag med sådanne flåder, og hele denne styrke forenet sig under ét hoved, havde det været tilstrækkeligt til ikke alene at have jaget svenskerne væk fra de danske øer og områder, men endog ud af selve *Sueden*. Til og med var *Sueden* på den tid indblandet i krige mod kejseren, polakker, brandenburgere, russere, danskere og hollændere. Læg dertil at den svage side af *Sueden* er overfor *Denmark*, og den svenske konge fortalte privat undertiden en person, at var han konge af *Denmark* kunne han erobre *Sueden* på to år. Dette, skønt det muligvis syntes at rumme en del arrogant bravade, kunne nok indeholde nogen lærdom for en statsmand.

England, om end bedrøvet over dette andet brud med *Denmark*, mente det ikke i sin interesse at se *Sueden* kærtret og synkende under den mægtige byrde af et så magtfuldt forbund, men at få det løftet op og ud af kviksandet i hvilket det var faldet ned, som værende den bedst egnede og nødvendige modvægt, som *England* besad til søs mod den kombinerede flådestyrke fra *Holland* og *Denmark*. Uden denne modvægt ville *England* i enhver krig mod *Holland* (dets kappelystne og rivaliserende stat, og det som er i fokus og målet for al *England's* storhed og ære hvad angår handel og herredømme til søs) løbe en stor risiko for at blive holdt ude fra Østersøen, og på den måde lukket ude fra markedet for alle sine maritime forråd. Den gamle konge i *Denmark*, *Christiern* den fjerde, brød sig bestemt ikke om at krybe under det hollandske læ, han kæmpede personligt mod dem i sin alderdom, og efter han såredes af en træsplint fra sit skib så han mistede et øje, blev hans blodtilsølede tøj opbevaret som et relikvie til denne dag. Men under den nuværende *Frederic* den tredies, hans søns og efterfølgers regeringstid havde, i betragtning af at svenskerne, hans gamle arvefjende, der ved sine nye erobringer i *Pomeren* og *Liefland*, var forpligtet i så mange vigtige havne i Østersøen, denne konge drejet sine interesser, for svage til at stå imod svenskerne alene, over mod *Hollands* som havde; med interesser sammenfaldende med danskernes angående deres *East-land* handel, idét begge lande blev draget mod hinanden ved gensidig samdrægtighed, knyttet en tæt alliances faste knob. Fra den tid fremad talte det danske hof, som i den gamle konges tid var vant til fornemt dansk, nu udelukkende nederhollandsk; ja så udbredt var den hollandske rådgivning i *Copenhagen*, at den første krig mod *Sueden* blev erklæret og kundgjort af danskerne efter hollandsk tilskyndelse i den hensigt, at de ved denne omvæltning lettere kunne åbne og sikre deres handel på *Dantzick* og de prøjsiske havne, der var hindret og truet af det frygtindgydende indtryk svenskerne havde givet *Poland*. Hvor rigt danskerne blev belønnet for denne tjeneste vil fortsættelsen af denne beretning afsløre.

Den engelske flådes plan var at fremme, og om nødvendigt fremtvinge en fred mellem de uenige konger, på vilkårene og betingelserne i *Roschild* traktaten, i overensstemmelse med hvad den engelske mægler (som i anledning af denne anden krig fulgte med svenskerne ud af *Germany* til *Denmark* igen) ved gentagne lejligheder indtrængende havde anmodet begge konger om. Dette blev, som sagerne dengang fremstod, opfattet som det bedst egnede middel til bilæggelse af den igangværende strid, og til forhindring af fremtidige besværligheder; opgaven krævede desto større hastværk, af frygt for at krigen ved sin fortsættelse og forbundsfællernes energiske forfølgelse af deres mål, svenskerne enten ruineredes totalt, eller at hollænderne i svenskernes desperate tilstand, kunne tiltuske sig specielle fordele for sig selv fra dem, til skade for engelske interesser. Derfor, i

tilfælde af en stædig afsky fra den danske side mod de førnævnte vilkår, vil svenskerne blive hjulpet på en defensiv måde med nogen varsomhed og visse forbehold. I dette tilfælde af behov for hjælp, for i krig findes mange ting som antages og bekæmpes der aldrig indtræffer, skulle svenskerne give reel sikkerhed og pant som garanti for deres loyalitet. For dette formål havde den engelske mægler ofte og omhyggeligt foreholdt dem at det ikke var rimeligt at give en anden et sværd i hånden, uden en forudgående sikkerhed for at det ikke bliver vendt mod en selv. Det blev også anvendt som argument til at gøre de ellers uvillige svenskere gunstig stemt for en fred med danskerne (for en krig mod *Denmark* var af alle krige det mest bekvemme for dem) fordi de ikke kunne forvente nogen hjælp fra *England*, som ikke ville koste dem noget. Som en forsmag på stemningen omkring tingenes tilstand, gik han så langt som til at udpege *Stade* ved *Elb*, og *Landscroon* i Øresund til at blive overdraget i engelske hænder i tilfælde af sådan hjælp; hvilket, da det senere slap ud, gav anledning til det overfladiske forlydende om hvorledes *England* og *Sueden* var enedes om at dele *Denmark* mellem sig.

Den engelske flåde lå som tilskuer hele sommeren i sund og bælt, for at sørge for ærligt spil, og da året randt ud vendte den hjem uden at have foretaget sig noget, i modsætning til meningen hos de kommissionsmedlemmer, der nogen tid før, dvs. i juli 1659 ankom fra *England*, og som ønskede flåden ude i længere tid som støtte til deres nyligt startede mægling. Denne nye mægling var, grundet regeringsændring i *England*, startet og administreret med nye forholdsregler modtaget fra Holland. For eftersom en traktat for ganske nylig blev afsluttet i *Hague*, nemlig elvte maj 1659 mellem *France*, *England* og *Holland*, for at tvinge de to nordiske konger til overholdelse af *Roschild* traktaten, afslutter englænderne efter den ovennævnte ændring, for at tilfredsstille hollænderne og indynde sig selv, en anden traktat den følgende fjerde juli med dem i *Hague*, indeholdende en tilbagetrækning af visse betydningsfulde punkter og paragraffer i den nævnte *Roschild* traktat. Ligeledes forpligter de sig selv til fra svenskerne endvidere at skaffe sig, med magt om nødvendigt, til fordel for hollænderne, ratificeringen af *Elbing* traktaten mellem *Sueden* og Generalstaterne, med de deraf tilknyttede udlægninger fremkommet i *Thoren*. Sandheden er den, at de ikke havde særlig store betænkeligheder, i det mindste for denne ene gang, at befinde sig under agterstavnen på deres naborepublik, for derved at vinde tid til igen at samle og sammenføje de spredte planker og stumper fra deres egen republik.

Med hollænderne og danskerne i kontrol af havet, den engelske flåde vendt hjem, og den svenske flåde så uforholdsmæssigt talmæssigt underlegen så den ikke vovede at titte frem fra sine havne, var den næste handling af vigtighed landgangen, som forbundsfællerne foretog på øen *Funen*. Svenskernes styrke havde hidtil bestået i deres sikre indkvartering på de danske øer, hvor kurfyrsten af *Brandenburg* med forbundshæren ikke kunne nå dem. Men hvad der før var deres styrke, blev nu deres svaghed, for de svenske tropper lå usammenhængende på adskillige øer, og deres fjenders flåder opsnappede al kommunikation, omhandlende den hjælp til hinanden som den indbyrdes situation krævede. Ydermere kan øer med åbne landgangssteder kun forsvares med en flåde, og en af slagsen der kan beherske havet. Om nogen skulle bilde sig selv ind, at i dette tilfælde burde svenskerne have trukket alle de splittede dele af deres hær sammen, og holdt dem forenede i ét korps på hovedøen, som var *Zeland*, burde betænkes at landet var hærget gennem en langvarig krig,

og én ø kunne ikke levere forsyninger til alle soldaterne, uden at størstedelen nødvendigvis ville omkomme af mangel på næring.

Svenskerne havde på denne ø *Funen* omkring femten hundrede fodfolk, med nogle kompagnier dragoner, og omkring fem hundrede af deres bedste kavaleri. Pfalzgreve *Sultsbach* var øverstbefalende, assisteret af feltmarskal *Steinboch*. En del af *De Ruyter*'s flåde transporterer general *Eberstein* med et udmærket korps af fodfolk og rytteri fra forbundshæren i *Jutland*, over Lillebælt til denne ø *Funen*. Imedens lander samtidigt feltmarskal *Schack*, ved hjælp af en anden del af flåden under *De Ruyter*'s personlige kommando på den anden side af øen over Storebælt. Ethvert af disse korps var tilstrækkelig til at have nedkæmpet pfalzgreven med hele hans forenede styrke, men splittet som han var med sine mænd stationeret på adskillige mest udsatte steder for at forhindre landgang, var han alt for svækket. Man kunne mene, at det rette tidspunkt til at bekæmpe fjenden, ville være under landgang, eller om dette ikke kunne gøres, fordi artilleri begunstigede landgangen, i det mindste før begge korps forenede sig, hvilket ikke skete før nogle dages afslappet fremrykning. Og dog foretog han sig ingen af delene, og hvilket mere er, afgav sidenhen en så tilfredsstillende beretning for kongen, at han ikke pådrog sig noget mishag. Det synes som om, at alt han kunne gøre var at genforene all de spredte dele af sin lille hær, placere sig selv på det mest fordelagtige terræn muligt at vælge og der afgøre det ved kamp for tryghed, om ikke for sejr. Dette blev udført ved *Newburg*, en lille by ved den yderste ende af *Funen* overfor *Corsure* på *Zeland*, i hvilken sidstnævnte by kongen af *Sueden* opholdt sig, næsten tæt nok til at være tilskuer til sine troppers elendighed og ulykke, og dog for langt væk til at hjælpe dem; for *De Ruyter* lå med sin flåde mellem de to byer. Svenskerne kæmpede tappert, idét de også havde fordel af terrænet, indtil det fåtallige fodfolk overmandet i antal blev drevet væk fra det. Thi forbundsfællerne havde ikke mindre end seks tusinde fodfolk, svenskerne ikke flere end seksten hundrede. Hvad angår kavaleriet lå de største chancer i mod og disciplin, da antal ryttere var næsten ens. Jeg vil ved denne lejlighed ikke holde mine landsmænds hæder hemmelig, jeg mener det engelske regiment under kommando af sir *William Killigrew*, der fast og urokkeligt sammen med det andet støtteinfanteri indbragt fra Holland, gav mulighed for de slagne tropper til at omgruppere sig bag dem, ved hvilken god orden og beslutsomhed, de i stort omfang vendte den undertiden vaklende dagens lykke. Svenskerne blev til sidst knust, og mistede rytteri, fodfolk og artilleri, alle blev dræbt eller tilfangetaget, ingen undslap undtagen pfalzgreven og *Steinboch*, som i ly af natten og ved nogle få roeres dygtighed og slid sejlede forbi den hollandske flåde i en fiskerbåd, og de bragte uvelkomne nyheder til deres herre da de landede i *Corsure*.

I november 1659 var dette det største nederlag svenskekongen nogensinde havde lidt og han overlevede det ikke længe, og alligevel er det ikke let at sige hvilket indtryk det gjorde på ham, mere end at det var lidt eller godt skjult. Ingen del af de mange depecher som blev sendt ved denne lejlighed kunne aflæses i hans adfærd, idét han foruden sin naturlige tapperhed besad kunsten at skjule alle sine inderste følelser og uro bag en frimodig og maskulin optræden, og ved tilsyneladende intet at frygte, fortjente at blive frygtet. Ikke sjældent ville han under samtale ofte bevidne en omsorgsfuld bitterhed over tabet af så mange tapre mænd, som han syntes fortjente en bedre skæbne.

Pfalzgreven var så langt fra at komme i unåde, at kongen under hans fravær udnævnte ham til øverstbefalende for alle sine styrker på *Zeland*. For vinteren nærmede sig og den hollandske flåde sejlede mod *Lubec* for at proviantere, og kort tid efter søgte de havn, og da fjenderne på land afbrød deres felttog, fik kongen god tid til at drage over til *Sconen* og derefter til *Gottenburg*, hvor han indkaldte en stænderforsamling for sit kongerige, for bedre at lette udskrivningen af mænd, og sådanne andre bidrag anset nødvendige for at føre hans mange krige til en eller anden ønskelig afslutning. Hvis hans tid tillod det, agtede han at tage en afstikker til *Stockholm*, da denne by meget ønskede at se sin konge efter fire års fravær. Men hans uophørlige slid, bekymringer og årvågenhed gav ham i december 1659 en kraftig betændelse; derpå, en febersygdom; og derpå, hans død.

Han blev bortrevet i sin bedste alder, endnu ikke fyrrer år gammel, en fyrste med ubestrideligt mod og utrættelig flid, lille af statur men med stræbsomt sind, med en plump og tung krop, med en hurtig og aktiv forstand. Ingen mand med snilde og mod ville være ubeskæftiget ved hans hof, og han besad den enestående fordel ved at være en fortræffelig menneskekender, og satte dem på sådanne opgaver der egnede sig bedst til dem, enten ved skjulte naturlige anlæg, eller ved erhvervede kundskaber. Hans krige med *Poland* dækkede ham med laurbær og bragte ham intet andet end prangende ufordelagtige prætentioner, men *Roschild* traktaten som appelsinen i turbanen bragte ham nærende og styrkende frugter. Hans første krig med *Denmark* præsenterede ham for den smukke side af fru Fortunas medaljon, i den anden viste hun bagsiden for ham. Han var tidligt uddannet som soldat under general *Torstenson* i *Germany*, hvem han sædvanligvis kaldte sin læremester, og aldrig nævnte uden med de største tegn på ærbødighed. Han passerede gennem graderne i den militære kunstart, fra ritmester op til øverstbefalende for måske en hær så god som denne tidsalder har set. For på tidspunktet for freden i *Germany* med afslutningen af traktaterne i *Munster* og *Osnabrug*, havde han under sin kommando fra flere nationer, tre og halvtreds tusinde fodfolk, og firetyve tusinde ryttere i felten eller i garnisoner; derudover de forbundne hære under marskal *Turene* og landgreven af *Hess*, der handlede i fællesskab med ham og var mindst tredive tusinde flere. Han beholdt til sin dødsdag styrkelisterne for ethvert regiment med officerernes navne, af hvilke nogle, når de blev hjemsendt ved freden, blev bibeholdt med pensioner for hans egen regning, da han dengang kun var fyrste, derved forpligtende dem til at gøre tjeneste for ham, for han forudså det behov han en dag ville få for dem. Han blev også hørt sige, at han mente sig selv en større mand som øverstbefalende i *Germany*, end han nu var som konge af *Sueden*. Han begræd tabet af så mange udmærkede steder som *Sueden* tilintetgjorde eller overgav, for hvilke disse hans gerninger som øverstbefalende også blev udnævnt til befuldmægtiget udsending ved traktaten i *Osnabrug*, hvilket var ensbetydende med over to hundrede byer, slotte og fæstninger. Heraf var det let at erkende, at han antog kansler *Oxenstiern*'s mening, som da den spanske intrige overvandt al modstand for dem i *Stockholm*, efter at have modtaget kategorisk ordre fra dette hof om at slutte fred i *Germany*, efterkom han den i lydighed mod sine overordnede kommandoer, men med en sådan beklagelse at han ikke kunne undlade at ytre disse ord, *anima mea non intravit in secretum eorum*. Han var søstersøn til den store *Gustaphus Adolphus*, så berømt i den tyske historie, og ved sin kusine *Christiana*'s abdikation, blev det ham tilladt at modtage *Sueden*'s krone, efter samtlige stænders almindelige samtykke.

Med denne konge således ryddet væk ved dødens hug, blev alting løst op i en tilbøjelighed til almindelig fred. Hans søn og efterfølger var mindreårig i fem- ellers seksårs alderen. Hans dronning blev overladt formyndereskabet under sin søns umyndighed, en mild og venlig frue begavet, gennem sine forgængeres slægter, huset *Holstein-Gottorp* og *Saxe*, med en naturlig frimodighed og velvillighed. Hun blev hjulpet af kronens magtfulde rådsherrer, der var villige til i fred og ro at nyde deres del i regeringen således som lovene og *Sueden's* konstitution tillod dem under kongens umyndighed. Svenskerne selv var blevet pint og udmattet af de langvarige krige, og denne krigeriske nation mistede næsten sit temperament med en mere krigerisk konge. Således forenede sig alting på den side til fred og forlig. Til den anden side blev dronningen af *Poland*, en fransk adelsdame, som var på vej op i alle dette kongeriges anliggender, presset ved hjælp af *France* til en bekvem medvirken i en fred med *Sueden*. Foruden dette var polakkerne selv klart tilbøjelige dertil, dels i betragtning af dette kongeriges mange rystelser og splittelser, forårsaget af de modsatte bevægelser fra stridende klikker, og dels efter overvejelse over det nyttesløse ved en krig med *Sueden*, ved hvilken meget kunne blive tabt, intet vundet. Fred sluttes derfor mellem begge riger, *Poland* og *Sueden*, efter fransk mægling på et sted benævnt *Oliva*, kejseren og brandenburgerne, som blot var underordnede i den polske krig, blev let omfattet af freden.

Den eneste vanskelighed gjaldt *Denmark*; Den afdøde svenske konge havde med megen forsigtighed betragtet Generalstaterne for *United Provinces*, som formidlere til opstarten af krigen mellem ham og danskerne, med påstande og erklæringer om, at de var på danskernes side og hans fjender, og de burde slutte deres egen fred først, før de kunne tillade sig at lægge sig imellem for andre. Men det nuværende svenske hof overvinder snart denne vanskelighed, og af de fire hollandske ekstraordinære gesandter, som ankom om sommeren, rejste to af dem til svenskerne og to til danskerne; ledsaget af et prægtigt følge, jeg mener *De Ruyter* og fyrrer krigsskibe, og de blev nu accepteret af svenskerne, til trods for alle tidligere fjendtligheder og provokationer, som mæglere i den påfølgende traktat. Da denne hindring var fjernet, blev næste punkt reguleringen af vilkårene og betingelserne for freden. Danskerne forventede at deres forbundsfæller ville have hjulpet dem til opnåelse af en sådan fred, at der under de fremkomne betingelser kunne fremstå et rimeligt forhold mellem de ved krigen opnåede fordele for danskerne, og de tab samt farer som de havde været udsat for. Det vil sige, at denne danske krig havde trukket svenskerne ud af *Poland's* indvolde, havde reddet brandenburgerne fra den overhængende fare for, at deres land blev til en krigsskueplads. Den blev startet efter råd og tilskyndelse fra Generalstaterne, for at sikre deres handel på *Dantzik*, og blev fortsat og forfulgt med udsigt til og forsikringer om støtte fra dem. Mange ved det danske hof, trods de af denne anden krig dem påførte ulykker, beklagede det ikke af hjertet, fordi det gav dem en lejlighed til ved hjælp af deres allierede, at forbedre disse frygtelige vilkår som nødvendigheden havde afpresset dem, på et tidspunkt hvor ingen ven kunne hjælpe dem.

Generalstaterne sendte dem faktisk hjælp, men en sådan der tjente deres egne formål, ikke danskernes. Danskerne forventede intet mindre end at genvinde alle de områder og besiddelser som den seneste krig havde fravristet dem. Dertil yderligere at blive genindsat, som erstatning og oprejsning for plyndring og hærgen af hele kongeriget *Denmark*, ved bruddet på en fred så højtideligt og nylig stiftet, i nogle eller alle de lande og territorier som *Broomsborow* traktaten havde overført til svenskerne, i den krig hjulpet af hollænderne, således at begge kroner kunne

vende tilbage til deres tidligere områder og grænser. Hvad hindrede dem, som bortrev blomsten af det svenske kavaleri på *Funen*, i at gå i land på *Zeland*. Vinteren ankom ikke så hurtigt, flåden skulle blot sejle 12 engelske mil og der var ikke længere til *Zeland* end der var til *Lubec*. Manglede man fodfolk, kunne *Copenhagen* have afset fem tusinde, og man kunne have fået ti tusind mere ved bare at hente dem fra forbundsfællernes hær i *Holstein* og *Jutland*. Det behøvedes imidlertid ikke, svenskerne havde mindre end fem tusinde fodfolk på *Zeland*, ej heller et så godt rytterkorps som de havde ladet tilbage på *Funen*, desuden var forbundsfællernes rytteri bedre end tidligere, efter at fået en styrkeforøgelse fra plyndringer hos fjenden.

Men ulykkelig den fyrste som fører krig mod én der er mægtigere end ham selv, ikke ud fra sin egen styrke, men fra sine forbundsfællers styrke; og endnu mere ulykkelig når disse forbundsfæller er skinsyge og mistroiske over hans fremtidige vækst og storhed. Staternes alliancer er bekvemmelighed ikke venskab, interesse ikke hengivenhed, hovedets fornuft ikke hjertets lidenskab. De stakkels udmattede danskere må igen, efter alle deres tidligere og seneste lidelser, underkaste sig den forhadte *Roschild* traktats tunge åg. Delingen af Øresunds breder mellem de to kongeriger imødekom *Holland* såvel som *England* glimrende. Den nødvendighed, som først kastede danskerne ind i den hollandske alliance kunne, hvis fjernet, få dem til at vige tilbage derfra; at holde dem nede i fattigdom var det samme som at holde dem ydmyge og følgelig i afhængighed. Da Generalstaterne gerne gav udseende af, at have udført mere end blot undsætning af *Copenhagen* eller, hvilket kommer ud på ét, mere end blot sikring af sin egen handel i Østersøen, tilskyndede de til og opnåede, at ledelsen af *Drontheim* i *Norway* blev tilbagegivet danskerne, i den hensigt at disse golde bjerge ville udgøre en slags oprejsning og erstatning for plyndring og ødelæggelse af et frugtbart kongerige, meget mere afkræftet og mere grusomt hærget i denne anden krig end i den tidligere. Det er stadig en interessant overvejelse hvorvidt hollænderne også her glædede sig selv og ikke kun danskerne, dels fordi *Drontheim* bedre var tilpasset deres *Norway*-handel i danske hænder end i svenske, dels med hensyn til rekrutteringen af mænd som hollænderne sædvanligvis foretog blandt norske søfolk, som en gunstbevisning i krigstider fra hoffet i *Denmark*, og dels for bedre at kunne generhverve de penge som nogle bestemte kompagnier i *Amsterdam* havde udlånt til kongen af *Denmark* med sikkerhed og pant i provinsen *Drontheim*. Den omstridte ø *Hueen* tilkendtes *Sueden*. Øen *Bornholm* der under den sidste krig frivilligt var vendt tilbage til sin tidligere herre skal gives tilbage til *Sueden* efter udløbet af ét år, eller også byttes for noget af samme værdi. På alle andre væsentlige punkter, med *Drontheim* som undtagelse, bliver *Roschild* traktaten genoptaget og bekræftet, og forbliver endnu til denne dag standard og målestok mellem disse to nordiske kroner.

Der er en bemærkelsesværdig ting mere, med hvilken jeg vil afslutte. Den eneste nytte og fordel som *Denmark* har fået af denne sidste krig blandt mange tab og lidelser var lejlighedsvis og tilfældig, og for hvilken danskerne ingen forpligtelser har overfor sine forbundsfæller, fordi den simpelthen udsprang fra krigens tilfældigheder; Det var denne. Kronen i *Denmark* havde været valgbar gennem omkring to hundrede år i den nuværende *Oldenburg* familie. Da den mest indflydelsesrige stemmeret lå hos adelen, gav det den muligheden for og lejligheden til at overdrage fordele for sig selv, som forhåndsbetingelser til et valg, for alle efterfølgende konger, således at kronen blev plyndret og svækket og til skade for kongerigets andre stænder. Ingen andre end

adelsmænd kunne købe eller besidde nogen herremandsret eller gods i eget navn. En civilperson eller borger havde ikke ret til at erhverve sig mere end ét hus, dog kunne det omfatte have og frugthave eller anden mådelig stor omgivende grund. Kronens landområder og statsindtægter blev udliciteret til adelsmænd for mindre en tredjedel, undertiden for mindre end en fjerdedel af deres reelle værdi, og alligevel måtte kongen ikke forøge de gældende forpagtningsafgifter, selv om adelen imedens afpressede de stakkels fæstere til det yderste. Bønderne på de danske øer var livegne i forholdet til adelens godser, sådan som civilpersoner benævner *ascriptitii glebæ*. Adelen tilegnede sig alle offentlige stillinger og avancementer, der var ikke plads til overs for en eneste ubemidlet fortjenstfuld person. Herkomst udelukkede fortjenstfuldhed, og slægtsprivilegier var kommet dydens løn i forkøbet. *Denmark* var med denne forfatning svundet ind og degenereret fra et ældgammelt stolt og vidt berømt monarki til en tilstand og omstændigheder som jeg, for at undgå fornærmelser, afholder mig fra at benævne. Men foranlediget af denne anden krig blev omfattende privilegier, for bedre at anspore borgerne i *Copenhagen* til at træde modigt frem til forsvar for deres konge og land, for at ikke håbet og forventningen om forbedring af deres forhold under en ny herre ville drive dem til at svigte deres gamle, foreslået og tilstået dem. Som for eksempel: Lige adgang til embeder og æresbevisninger, om de og deres børn skulle vise sig egnede og fortjenstfulde. Byen skulle blive en af kongerigets stænder, og få stemmeret i alle offentlige råd og beslutninger. Ligeledes blev også kongeriget befriet fra adelens formynderi, idét det ændredes fra valgkongerige til arverige. Derfor er der i *Denmark* nu en mere sund og bedre afpasset fordeling af magt og næring til alle dele af det styrende organ, hvorved helheden er blevet mere livskraftig og i stand til modstå fremtidigt sådanne angreb og overfald udefra, som derved i de seneste krige gjorde livet farligt.

Appendix:

Meadowe i samlingen af *Thurloe's* statspapirer:

Reference: Rapport om *Roshil* traktaten.

Dato: 2. marts 1658.

Mr. *Ph. Meadowe* til sekretær *Thurloe*.

Deres nåde,

Mit sidste brev til Deres nåde var fra *Roshil*, hvor jeg gav Dem en redegørelse om gesandternes møde fra begge sider, hvor de havde til formål at redigere traktaten til en mere udførlig form og konklusion, hvis referat man tidligere enedes om i *Torsdorp*, en landsby 6 engelske mil fra *Copenhagen*. Vi forblev ti dage i *Roshil*, og der var mange diskussioner og debatter der, før vi kunne udgive sagen som et slutdokument, fordi der var en modsatte stridende parter i *Copenhagen*, med den hollandske ambassadør som det mest bemærkelsesværdige, og offentligt; om beordret af sine overordnede ved jeg ikke: Men trods al deres modstand, blev traktaten underskrevet og forsynet med segl sidste lørdag på foreskrevet måde af mæglerne og gesandterne. Punkternes indhold var dansk på den ene side, svensk på den anden; der er ikke større forskel mellem de to sprog end mellem engelsk og skotsk. Jeg har endnu ikke haft lejlighed til at få dem oversat, men vil gøre det så snart som muligt, og sende en oversættelse til Deres nåde. *Sconen*, *Hollandt*, *Bleking*, *Bornholm*, *Bahuys* og *Trontheim* skal indlemmes i det svenske rige. De 2000 ryttere godkendt til at blive foræret kongen af *Sweden* er allerede leveret; de 2000 fodfolk, som jeg tidligere nævnte også skulle leveres, er aflyst. Opgaven, til hvilken jeg blev udsendt, er takket være guds velsignelse afsluttet; og hvis det vil behage min arbejdsgiver at hjemkalde mig, vil jeg bedre kunne rapportere enkelthederne i mine forhandlinger til ham end gennem breve. Dagen efter at traktaten var forseglet og udvekslet tog jeg til *Ringsted*, en by 12 engelske mil på den anden side *Roshil*, for at overbringe hans højheds komplimenter til hans majestæt af *Sweden*, ved at give ham lykønskninger og gratulationer for freden. Jeg spiste til middag sammen med ham på den dag; og i al hans tale bevidner han en enestående hengivenhed for hans højhed (Cromwell, o.a.). Efter mange behagelige gunstbevisninger, fik han af mig foræret en excellent hest og et sværd, som jeg havde medbragt fra *England*, da disse i den grad behagede ham, således at jeg blev nødt til at forære ham dem. Han fortalte mig, at han agtede at bruge sværdet mod *Austria's* herskere. Jeg fortalte ham, at jeg ville gøre min herre bekendt hermed, og han ville helt sikkert få behov for løftet. Jeg håber at han ikke anvender det imod kurfyrsten af *Brandenburg*. Jeg er ganske sikker i ham at finde tilbøjelighed til at hævne sig på denne fyrste; og agter at gøre det, medmindre deres uenighed bliver taget op i tide. I går returnerede jeg til *Copenhagen*, og i morgen tager jeg til *Friderickburgh*, hvor de to konger og dronninger skal have et møde, hvor jeg er inviteret til gæstfri reception: Vi bliver indlogeret der for kun én nat, og den påfølgende dag vil jeg ledsage hans majestæt af *Sweden* til *Elsenore*, og der tage afsked. Han rejser derfra til *Elsenburgh*, for at ordne sine affærer i *Sconen*; derfra til *Helmstadt* og *Gottenburgh*, hvor hans dronning møder ham. Der indskiber han sig med *Funen* som mål, dernæst til *Jutland* og *Holstein*; hvor han skal trække alle sine styrker væk fra hans majestæt kongen af *Denmark's* territorier den anden maj. Med hvilke øjne de andre ambassadører tilknyttet dette hof ser på disse ting, og kun anstrengte sig for at fortrænge mig fra mit embede, vil jeg lade andre dømme

om. Hans majestæt af *Sweden* gjorde mig bekendt med, hvorledes Deres nåde havde været alvorligt syg; hvilket var den første information jeg fik derom, idét mine seneste breve fra *England* bærer datoen 25. december. Jeg ser frem til at høre om Deres helbredelse; og er,

Copenhagen, 2den marts 1658

Sir,

Deres nådes mest ydmyge og trofaste tjener,

Ph. Meadowe